

ARBETSRAPPORT NR 88

Marjasin i medierna
En innehållsanalys på uppdrag
av Medieakademin

Ronny Severinsson

ISSN 1101-4679

Innehåll

1.	Inledning	1
2.	Händelseutvecklingen	3
3.	Material och metod	5
4.	Händelsestyrd rapportering	7
5.	Presentationen	9
6.	Ämnet i artiklarna	11
6.1	Huvudsakligt tema i artiklarna	11
6.2	Andra frågor i bevakningen	14
6.3	Referenser till andra medier	15
7.	Den journalistiska behandlingen	17
7.1	Retoriken	17
7.2	Den personliga integriteten	19
7.3	Personfokusering i rapporteringen	22
8.	Medierna som domare	24
8.1	Konsekvensomdömen	24
8.2	Spekulation	26
8.3	Moraliskt eller juridiskt perspektiv	29
9.	Beskrivningen av Marjasin	33
9.1	Hur omtalades Marjasin	33
9.2	Vem kom till tals	35
9.3	Vilken typ av kritik	37
10.	Mediekritiken	39
10.1	Kritik mot Marjasins tystnad	39
10.2	Kritik mot Marjasins oklarhet	40
10.3	Kritik mot mediernas undfallenhet	41
10.4	Kritik mot mediernas rapportering	41
10.5	Mediernas makt	42
11.	Sammanfattande diskussion	46
11.1	Medieskillnader i rapporteringen	46
11.2	Skillnaden juridik och journalistik	48
	Referenser	49

1. Inledning

Den 27 november 1997 frikändes Sigvard Marjasin på samtliga åtalspunkter av Örebro tingsrätt. Då hade den s k affären pågått i nästan två år, med ingredienser som "kvittoklippning" och "dubbelfakturering" i mediernas omfattande rapportering kring hans okonventionella sätt att hantera sin representation under tiden som landshövding i Örebro län. Sigvard Marjasin var lättad. Advokaten var glad. Åklagaren var förvånad. Förvåning uttrycktes också bland allmänheten och journalisterna. En som inte var förvånad var juristprofessorn och experten i bevisrätt, Anders Stening. I *Nerikes Allehanda* kunde man bland annat läsa följande rubrik dagen efter (28/11 97): **Onödigt åtal enligt Stening "Han blev dömd på förhand"**

"Örebro -Det var en väntad dom. Utgången av målet kunde inte ha blivit någon annan. Gärningsbeskrivningarna var luddiga och jag tycker det var ett onödigt åtal.

./../Stening menar att det redan från början stod klart att Marjasin inte tillskansat sig något genom sitt handlande.

-Men åklagaren hade nog fått mycket stryk om han inte väckt åtal ./../Han beklagar att Sigvard Marjasin redan innan rättegången i allmänhetens ögon var dömd."

Stening ställde sig härmed på den sida i debatten som kritiserade mediernas hantering av den s k Marjasin-affären (jfr Aktuellt 27/11 97). På den andra sidan fanns framför allt företrädare för olika medier. Ett exempel var Jan Wifstrand, dåvarande ansvarig utgivare på *Sydsvenska Dagbladet*, som menade att medierna måste ha frihet att ta upp den etiska lämpligheten i ett handlande och att inte minst jurister borde känna till skillnaden mellan juridik och etik (Pressens Tidning nr 20/97).

Det som kom att utmärka Marjasin-affären jämfört med många andra s k affärer under senare år var just att han frikändes juridiskt men dömdes etiskt/moraliskt. Peter Hjørne, ansvarig utgivare på *Göteborgs-Posten* sammanfattade saken så här i en ledare (30/11 97): *"Rättsväsendet har friat Marjasin. Allmänheten har sannolikt fällt honom. Allmänheten har fått sin information genom medierna."*

Hur såg då informationen ut? Hur såg bevakningen ut i olika medier? Var det så att medierna helt och hållet ägnade sig åt att moraliskt ifrågasätta Marjasins handlande och försummade att lyfta fram de juridiska aspekterna? Var det kanske rentav så att rapporteringen föregick händelseförloppet, att man spekulerade så mycket och så fel om utfallet att det var därför den friande domen blev en överraskning för många? Stod bevakningen av de olika delarna i händelseförloppet verkligen i proportion till hur viktiga de var för förståelsen av sakfrågan?

Det är denna typ av frågor som vi skall försöka besvara i föreliggande rapport. Svaren är inte bara intressanta ur ett pressetiskt perspektiv, de kan också bidra till att belysa hur nyhetsjournalistik fungerar (jfr Carlsson 1988 och Hvitfelt 1989). Inte minst kan svaren ge underlag till diskussionen om hur långt medierna kan gå i sin frihet att anlägga etiska perspektiv på händelser och skeenden i samhället. Framför allt handlar det om hur de skall hantera avvägningen mellan den informativa händelserapporteringen och de etiska eller moraliska aspekterna på händelserna. Detta måste betraktas som ett alltmer angeläget spörsmål i ett samhälle där klyftorna mellan olika grupper har ökat till följd av bl a de ekonomiska åtstramningarna. Alltför mycket av moralistiska perspektiv i nyhetsjournalistiken

kan ge den en populistisk anstrykning och samtidigt föra med sig ännu mer av personinriktad nyhetsjournalistik i samhällsbevakningen. Risken kan bli att information om och granskning av beslutsprocesser och rent strukturella problem hamnar i skymundan genom att problemen istället kopplas samman med de inblandades bristande duglighet eller moral (jfr Mellbourn 1998).

Rapporten grundar sig på en kvantitativ innehållsanalys av nyhetsbevakningen kring Marjasin-affären i fyra olika dagstidningar och huvudnyhetssändningarna i tre olika TV-kanaler. När det gäller dagstidningarna omfattar analysen även den kommenterande rapporteringen, så undersökningen behandlar i princip allt som skrevs om affären i dessa tidningar.

Framställningen är disponerad så att tonvikten ligger på redovisningen av *vad* som togs upp i artiklarna/inslagen, *hur* det behandlades samt *vem* som kom till tals. Den inleds med en översikt av händelseförloppet (kapitel 2) och en redogörelse för det material och den metod som analyserna grundar sig på (kapitel 3). I kapitel 4 studeras hur mediernas bevakning fördelade sig under den långa tid som gick mellan de första "avslöjandena" och den frikännande domen. Kapitel 5 behandlar presentationen, d v s *var* i tidningarna artiklarna fanns placerade och hur stor del av bevakningen som var ren nyhetsrapportering eller bestod av kommentarer respektive kåserier. I kapitel 6 ges en bild av i vilken grad rapporteringen höll sig till sakfrågor, vilka sakfrågor som uppmärksammades mest och om det fanns några avvikelser från den allmänna sakfrågerapporteringen. Hur den journalistiska behandlingen tedde sig tas upp i tre teman i kapitel 7. Dessa teman handlar om retorik, respekten för den personliga integriteten och graden av personfokusering i rapporteringen. I kapitel 8 uppehåller vi oss också vid hur rapporteringen tog sig ut och temat här är om Marsjasin dömdes i förhand i medierna. Här studeras förekomsten av konsekvensomdömen, spekulation samt balansen mellan det moraliska och juridiska perspektivet. Kapitel 9 har tonvikt vid nyhetsmaterialet och hur han exponerades där, var det i positiv eller negativ bemärkelse, vem var det som fick komma till tals i artiklarna, fick han själv komma till tals. Kapitel 10 ger en liten inblick i den diskussion om mediebevakningen som uppkom redan i ett tidigt stadium av händelseutvecklingen. Kapitel 11 innehåller en sammanfattning av huvudresultaten tillsammans med en del personliga reflektioner.

2. Händelseutvecklingen

Marjasin-affären, som den kom att kallas, initierades av media. Startpunkten var en artikel i *Dagens Nyheter* (DN) den 13 februari 1996 som pekade på underligheter i Sigvard Marjasins representation under hans tid som landshövding i Örebro län. Artikeln var ett led i DN-journalisten Tomas Michelsens mer omfattande granskning av representationen bland landshövdingarna. Den journalistiska granskningen föranleddes av att viss medieuppmärksamhet riktats på hur den förre landshövdingen i Göteborg, Kjell A Mattsson, hade hanterat städning och representation under sin tid i ämbetet (DN 12/2 96).

Artikeln i *Dagens Nyheter* fick Riksrevisionsverket (RRV) att omedelbart inleda en särskild revision av Marjasins bokföring. DN-avslöjandet tillsammans med RRV:s åtgärd blev en nyhet som Tidningarnas Telegrambyrå (TT) kablade ut den 14 februari. Drygt 3 månader senare, den 29 maj presenterade RRV sin rapport. Den innehöll skarp kritik mot Marjasins sätt att redovisa sina representationskostnader. RRV konstaterade bl a att en del av kvittorna var sönderklippta. Den 31 maj lät Marjasin meddela att han lämnar ordförandeskapet i Palmekommissionen som en följd av RRV:s kritik mot honom.

Den 12 juni inledde regionåklagaren en förundersökning sedan privatpersoner reagerat på skrivierna och polisanmält Marjasin. Länsstyrelsen i Örebro hade en vecka tidigare anlitat en privat revisionsbyrå för att granska Marjasins representation. Granskningen presenterades den 27 juni. Den riktade kritik mot att rutinerna på en mängd punkter inte följt god redovisningssed men menade samtidigt att det inte fanns skäl nog för en rättsak. Materialet överlämnades till förundersökningen.

Den 1 augusti presenterade Tvärsnytt (regional-TV i Sveriges Television) nyheten om att Marjasin skulle ha fått dubbel ersättning för en representationsmiddag. Fler exempel på s k dubbelfakturering framkom den närmaste tiden bl a som en följd av att man på länsstyrelsen gick igenom gamla gästböcker och representationsförteckningar. Samtidigt ifrågasattes Marjasins ordförandeskap i Astma- och allergiförbundet och han lämnade uppdraget den 12 augusti. Dessförinnan uteblev han från ett möte med förbundets kanslichef den 6 augusti. Ett stort mediauppbåd hade samlats inför detta möte och härefter började kritik att framkomma mot hans tystnad gentemot media. Samtidigt startade en sidadebatt bland medlemmarna i den tidigare Palmekommissionen som i mycket handlade om Marjasins ledarstil.

Den 15 augusti tillkännagav redaktionen för Kvällsöppet att Marjasin tänkte träda fram i programmet. Detta startade ett nytt sidospår där stor uppmärksamhet riktades på frågan om vilken relation Marjasin och programledaren Siewert Öholm hade till varandra. Den 20 augusti sändes en bandad intervju i Kvällsöppet. Intervjun sköttes av Birgitta Sandstedt. Den 28 augusti hölls en presskonferens där Siewert Öholm meddelade att han kommit överens med TV-ledningen om att göra ett tillfälligt avhopp från Kvällsöppets redaktion. Han var borta från TV-rutan i fyra månader.

Det intensiva händelseförloppet under den här perioden inrymde även ett utspel från Marjasins advokat Jonas Reiner den 23 augusti där han krävde att åklagaren Lennart Almqvist skulle bytas ut. Skälet var att Almqvist låtit sig intervjuas om förundersökningen och därför inte längre kunde anses vara opartisk och objektiv. Konkret handlade det om uttalanden i en

artikel i Expressen i samband med Marjasins framträdande i Kvällsöppet. Åklagaren hävdade att han blivit felciterad. Advokaten fick stöd av juristen och före detta Parisambassadören Carl Lidbom i en debattartikel i *Dagens Nyheter* den 24 augusti. Den 31 augusti byttes åklagaren ut.

Två månader senare, den 30 oktober, ville Marjasin byta ut sin försvarsadvokat. Han ville ha Leif Silbersky som han ansåg vara mer erfaren. Tingsrätten avsåg denna begäran. Marjasin anlät då Silbersky privat medan Jonas Reiner lämnade uppdraget som offentlig försvarare eftersom det ömsesidiga förtroendet mellan honom och hans klient hade försvunnit.

Den 29 november hade förundersökningen kommit dithän att det första förhöret hölls med Marjasin. Därmed delgavs han formellt misstanke om flera brott, grovt bedrägeri, undertryckande av urkund samt trolöshet mot huvudman. Förundersökningen avslutades den 24 februari 1997 och den 4 april åtalades han under de nämnda brottsrubriceringarna. Två dagar efter att åtal väckts framträdde Marjasin tillsammans med Silbersky i programmet Efter Tolv i radions P4. Efter framträdandet höll de en improviserad presskonferens för de journalister som samlats.

Under sommaren 1997 hände inte mycket mer än att länsstyrelsen i Örebro meddelade att man tänkte yrka på skadestånd i samband med rättegången. Skadeståndet skulle motsvara den summa man ansåg att Marjasin överskridit sitt representationskonto med. Den 20 oktober inleddes rättegången vid Örebro tingsrätt. Den 27 oktober hölls slutförhandling men rättegången förlängdes till den 3 november eftersom åklagaren upptäckte vittnesmaterial som han glömt att överlämna till Marjasin och Silbersky. Domen väntades den 20 november men domaren behövde en vecka till på sig för att skriva klart domslutet. Den 27 november kom domen som frikände Marjasin på samtliga punkter. Den 17 december tillkännagav åklagaren att han beslutat att inte överklaga domen.

3. Material och metod

Innehållsanalysen grundas på artiklar ur *Svenska Dagbladet* (SvD), *Göteborgs-Posten* (GP), *Aftonbladet* (AB) och *Nerikes Allehanda* (NA) samt inslag ur *Rapports* 19.30-sändningar, *Aktuellt*s 21.00-sändningar och *Nyheter*na i *TV4* 19.30 och 22.00. Avsikten med detta medieurval är att dels kunna studera hur bevakningen såg ut i dagspress jämfört med etermedia, dels kunna jämföra bevakningen i tre olika dagspresstyper. Urvalet omfattar två storstadsmorgontidningar, en lösnummersåld kvällstidning samt lokaltidningen från den ort där merparten av händelserna utspelade sig. Härmed ges också ett tredje viktigt jämförelseperspektiv, det lokala gentemot det nationella. Marjasin-händelserna hade riksintresse men kan av många skäl ha skildrats annorlunda ur ett lokalt nära perspektiv jämfört med ett nationellt perspektiv.

Tidningsartiklarna hämtades direkt från en databas *Mediearkivet*. Databasen är ett IT-samarbete mellan flera tidningsföretag. För medverkande tidningar lagras alla redaktionella artiklar efter att de publicerats. SvD, GP och AB fanns med i *Mediearkivet* redan när Marjasin-affären hade sin upptakt i februari 1996. NA kom med först från augusti 1997. Artiklar ur NA för perioden februari 1996 t o m juli 1997 hämtades därför ur de mikrofilmade tidningsläggen vid Göteborgs universitetsbibliotek. Insamlingsarbetet utfördes av en student i Medie- och kommunikationsvetenskap, Veronika Nilsson, samt av Ronny Severinsson. NA ställde upp med ett antal artiklar ur sitt interna databaserade arkiv. Eftersom artiklarna i detta arkiv inte med säkerhet hade publicerats i tidningen eller i vissa fall kunde ha redigerats om i samband med publiceringen utnyttjades de enbart för hjälp och validering vid genomgången av mikrofilmerna på universitetsbiblioteket. Sändningarna ur *Rapport*, *Aktuellt* och *TV4:s Nyheter*na beställdes från *Arkivet för ljud och bild* (ALB).

Den praktiska fördelen med *Mediearkivet* är att man snabbt får fram artiklar med hjälp av sökord. Det sökord som användes var "Marjasin" vilket bör ha gett ett resultat som ligger tämligen nära ett totalurval. I en annan undersökning av Marjasin-affären som delvis också utnyttjade *Mediearkivet* uppger författarna att de fann ytterligare ett antal artiklar när de kompletterade sökningen med olika varianter av orden "klippa" och "klistra". Det handlade då om kåserande artiklar snarare än nyhetsartiklar (Fischer och Pedersen 1998). Även vid genomgången av mikrofilmade tidningslägg finns en risk att vi missat artiklar och det torde i så fall också främst handla om kåserande material. När det gäller nyhetsbevakningen torde däremot så gott som allt som skrevs om Marjasin-affären i de fyra dagstidningarna ha kommit med.

Nackdelen med *Mediearkivet* är att det än så länge inte innehåller bilder utan enbart texter. Det innebär att undersökningen grundas på texterna i dagstidningarna och den muntliga framställningen i urvalet av nyhetssändningar från TV. TV-urvalet gjordes av ALB som också använde sig av datorsökning på "Marjasin" för att ta fram reportage ur *Rapport* och *Aktuellt*. För *Nyheter*na i *TV4* fanns ingen möjlighet att använda sökningsförfarande. Jag valde därför att gå igenom sändningar i *TV4* samma datum som framkommit för *Rapport* och *Aktuellt*. Det gav ett godtagbart resultat (och heller inga dubbla inslag ur sändningar från 19.30 och 22.00). Efter genomgång av s k dagen-efter-listor från *Rapport* kompletterades materialet med ytterligare ett tiotal *Rapport*-sändningar som innehöll telegram rörande Marjasin-affären. Men TV-urvalet får anses vara mer begränsat jämfört med dagstidningsurvalet.

Det samlade urvalet består av 841 artiklar/inslag. Dagstidningsmaterialet omfattar 778 artiklar, varav 186 ur SvD, 266 ur NA samt 168 ur vardera AB och GP. TV-materialet består av 53 inslag, varav 23 ur *Rapport*, 19 ur *Aktuellt* och 11 ur *TV4 Nyheterna*. Materialet spänner över tidsperioden från den 13 februari 1996 t o m den 17 december 1997 då den friande domen vann laga kraft (se tabell 1 sidan 8).

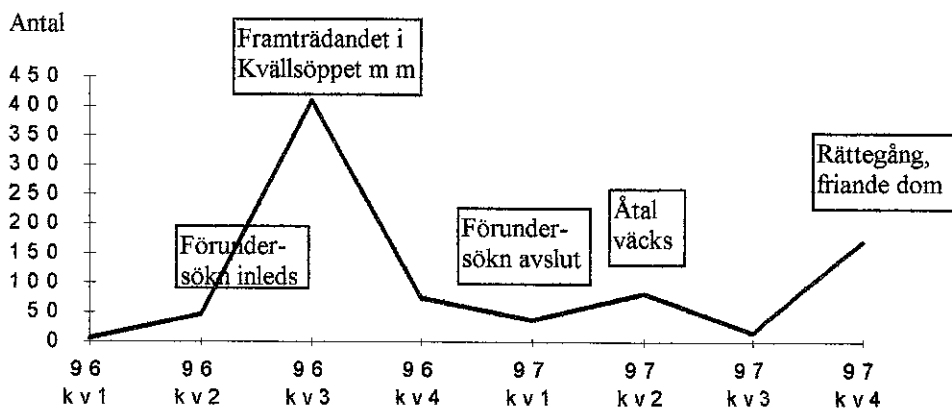
Genomgången av materialet har främst skett genom en kvantitativ innehållsanalys. Det är en teknik för systematisk, objektiv och kvantitativ beskrivning av det manifesta innehållet i texter. Tekniken går ut på att innehållet klassificeras i olika kategorier enligt ett i förväg uppgjort schema. Kodschemat utarbetas med utgångspunkt i undersökningens syfte och specifika frågeställningar. Kodschemat redovisas i bilaga 1.

Ett problem med metoden kan vara att den inte fångar upp de underliggande signaler som kan finnas i texterna eller att dessa latent budskap inverkar på själva klassificeringen. Med tanke på den laddning som omgav Marjasin-affären är det inte särskilt konstigt att just detta bedömdes som en nackdel. För att motverka problemet insamlades även ett kvalitativt material i samband med genomläsningen av artiklarna. Den kvalitativa analysen redovisar iakttagelser och exempel ur enskilda texter utöver den kvantitativa sammanställningen. Iakttagelserna belyser främst det som kan kallas latent signaler, vilka jag senare i redovisningen benämner perspektivmarkörer. Men vi ska börja redovisningen med att studera hur mediernas bevakning fördelades över hela den tid som affären pågick.

4. Händelsestyrd rapportering

Beskrivningen i kapitel 2 visade att historien präglades av många kortvariga och dramatiska händelseförlopp, men också att den rättsliga förundersökningen pågick under lång tid. När var då mediebevakningen som intensivast och hur förhåller den sig till händelseförloppet? Figur 1 visar hur antalet artiklar och inslag fördelade sig kvartalsvis över den två år långa perioden.

Figur 1 Artiklarnas/inslagens fördelning över tid (antal artiklar/inslag per kvartal)

Bilden som framträder är att bevakningen markant koncentrerar sig kring det tredje kvartalet 1996 och det fjärde kvartalet 1997. Mer precist var det i augusti 1996 som affären fick störst uppmärksamhet. Även i samband med rättegången i oktober 1997 och domslutet i november 1997 var bevakningen tämligen stor. Antalet artiklar var dock väsentligt färre i samband med den juridiska prövningen än under skeendena i augusti. Men det betyder inte att den juridiska prövningen var föremål för ett mer ringa intresse från medierna. Rapporteringen antog snarare en annan karaktär med färre men längre artiklar, där den juridiska processen skildrades i utförliga och ingående beskrivningar.

Bevakningen i de olika medierna var för sig följer i stort mönstret i figur 1. Det finns dock ett par nyansskillnader som kan utläsas ur sammanställningen i tabell 1. Den lokala tidningen NA hade ett något mer löpande flöde över hela tvåårsperioden, d v s man upprätthöll en högre grad av bevakning också mellan de händelsrika faserna. TV-kanalerna har en något annorlunda nyhetsvärdering och annat utrymme och rapporterade nästan uteslutande i samband med de mest intensiva skeendena.

Likheten i mediernas rapportering samt kopplingen mellan händelseförloppet och omfattningen av rapporteringen ger intrycket av att bevakningen av Marjasin-affären nästan helt styrdes av händelseförloppet. Detta intryck förstärks om man bryter ner materialet och ser till bevakningen månadsvis eller enskilda dagar.

Upptakten följdes med begränsat intresse. DN-avslöjandet satte inte igång något s k mediedrev. Inte heller när RRV under det andra kvartalet 1996 kom med sin kritik mot sönderklippta kvitton tog affären riktigt fart i medierna. Tabell 1 ger vid handen att NA av naturliga skäl ägnade saken större intresse än övriga medier. Men också AB nappade i detta skede. På kvällstidningsmanér fördes Marjasin i sin egenskap av ordförande för Palmekommissionen samman med pågående affärer inom polisväsendet (bl a Hans Ölvebro och Jörgen Almlblad) under stora rubriker: **POLIS-KRISEN Misstänkta för**

skattebedrägeri, fusk med tjänstebil och fiffel (AB 15/6 96) Skandalerna som skakat polischeferna (AB 21/6 96).

Tabell 1 Artiklarnas/inslagens fördelning över tid i olika medier
(antal artiklar/inslag per kvartal)

Antal artiklar	1996 kvartal 1	1996 kvartal 2	1996 kvartal 3	1996 kvartal 4	1997 kvartal 1	1997 kvartal 2	1997 kvartal 3	1997 kvartal 4	Tot
SvD	2	9	100	18	5	15	3	34	186
AB	0	14	83	13	14	17	2	25	168
GP	1	5	78	25	10	11	3	35	168
NA	3	14	112	18	8	36	8	67	266
TV	0	4	36	0	0	3	0	10	53
Summa	6	46	409	74	37	82	16	171	841

Anm: TV avser Rapport, Aktuellt och TV4 Nyheterna

När det gällde kvittoklippning var nyhetsrapporteringen egentligen i det första skedet tämligen begränsad. Det var först i samband med nyheten om s k dubbelfakturor i augusti (kvartal 3) som affären antog stora proportioner. AB hade en återhållen antydan redan i en artikel den 31 juli där man intervjuade en avdelningsdirektör vid RRV. Under augusti inriktades bevakningen efter hand på mer eller mindre relevanta händelser som debatten kring ledarskapet i Palmekommissionen eller relationen mellan Sigvard Marjasin och Siewert Öholm. I kvantitativa termer skulle man nu kunna tala om ett drev. Likaså agerade medierna mycket homogent i sin bevakning. De initiativ till annorlunda infallsvinklar som förekom handlade om sidospår med mycket liten relevans för sakfrågan, vilket kommer att behandlas längre fram i redovisningen.

Mediernas agerande under augusti måste också relateras till en speciell omständighet, nämligen tystnaden från Marjasin. Denna tystnad kan knappast sägas ha gagnat hans sak eller relation till medierna (jfr Klein och Nilsson 1997). Den bidrog samtidigt till att skapa ett anmärkningsvärt stort intresse kring framträdandet i Kvällsöppet. Programmet som sändes en tisdagskväll hamnade överst på tittartoppen den veckan med drygt 1,4 miljoner tittare (AB 31/8 96).

Marjasins tystnad under hela affären verkar ha varit svår att hantera för de undersökta medierna. Dagstidningarna, som inte arbetar under samma regler om opartiskhet som *Aktuellt Rapport* och *TV4:s Nyheterna*, uppvisar ändå frustration över att inte kunna få med Marjasins version kring olika händelser. Man använder en gemensam metod för att möta problemet. Det står påtagligt ofta att läsa: vi har sökt Sigvard Marjasin för en kommentar men inte lyckats nå honom. AB använder sig dessutom av metoden att lägga in gamla kommentarer och uttalanden från Marjasin i samband med nya händelser. SvD och GP (7/4 97) återgav delar av en intervju som Marjasin gav i radioprogrammet Efter Toiv (6/4 97) och AB återgav hela Kvällsöppetintervjun ord för ord på 3 sidor (se även tabell 7). Lokaltidningen NA, som sannolikt har de bäst etablerade kanalerna till den f d landshövdingen i länet, lyckades oftare få kommentarer direkt från Marjasin.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att rapporteringen kring Marjasin-affären i mycket hög grad styrdes av händelseförloppet. Medierna själva var inte särskilt drivande i detta förlopp, annat än att de jagade utsagor från olika aktörer som var mer eller mindre inblandade i affären eller granskningen av den. Tystnaden från Marjasin kan dock sägas ha bidragit till att vissa mindre relevanta sakområden förstörades upp.

5. Presentationen

Hur såg då den redaktionella hanteringen av Marjasin-affären ut i tidningarna? Om det nu till stor del handlade om händelsestyrd rapportering så borde det mesta av materialet ha presenterats på nyhetsplats. Frågeställningen belyses i tabell 2 och 3. Den första tabellen tar upp placeringen på olika avdelningar i tidningarna och den andra beskriver fördelningen över olika artikeltyper. Här finns en naturlig överlappning men också vissa skillnader. En och samma artikeltyp kan förekomma på olika avdelningar, ett kåseri kan t ex finnas på nöjes-, kultur- eller TV-avdelningen, en krönika kan finnas på förstasidan eller på olika avdelningar på insidorna. Placeringarna kan skilja sig mellan olika tidningar.

Tabell 2 Artiklarnas placering, olika dagstidningar (procent)

Placering	Svenska		Göteborgs- Posten	Nerikes	
	Dagbladet	Aftonbladet		Allehanda	Totalt
Förstasidan	11	6	5	21	12
Nyhetsidor	41	62	44	53	50
Politikavd.	5	2	4	-	2
Kultur/nöje	24	9	21	1	12
TV/radio	2	5	1	-	5
Ledare/debatt	13	11	22	25	19
Övrigt	4	5	3	-	3
Summa	100	100	100	100	100
Antal artiklar	186	168	168	266	788

Närmare två tredjedelar av av materialet påträffades på nyhetsplats varav 12 procent återfanns på förstasidan och 50 procent på övriga nyhetsidor. Lokaltidningen hade av naturliga skäl störst andel förstasidesartiklar, 20 procent vilket var dubbelt så mycket i förhållande till SvD och ca 4 gånger så mycket i förhållande till AB och GP.

I ljuset av andra undersökningsresultat går det knappast att hävda att Marjasin-affären på något extremt vis blev förstasidestoff i dagstidningarna. En undersökning av affärerna kring bankdirektören Jakob Palmstierna (skattetvist om bostadsförmån), riksdagsmannen Christer Nilsson (rattonykterhet), och Justitieombudsmannen Per Anclow (tidigare dom för ringa misshandel) visar att i de fallen var det vanligtvis mer än 20 procent av artiklarna som hamnade på förstasidan (Hadenius och Weibull 1990). De utspelade sig emellertid under kortare tidsförlopp. Med tanke på att händelserna kring Marjasin totalt sett gav upphov till väsentligt fler artiklar och sträckte sig över lång tid kan 12 procent anses vara en hög siffra. Den innebär att han förhållandevis många gånger exponerades på förstasidor (räknat i absoluta tal).

Det drogs inte många partipolitiska växlar i rapporteringen om efterspelet kring den förre landshövdingens representation. Nyhetsartiklarna hade sällan politiska vinklingar, vilket bl a återspeglas av att få artiklar placerades på avdelningen för politiska nyheter (tabell 1). Den politiska dimensionen återfanns istället i diskussioner på ledare- debatt- och insändaravdelningar, där affären vanligen sattes in i en kontext om politikermoral i sig eller samhällsmoral i allmänhet. Totalt var 19 procent av det samlade materialet placerat på dessa avdelningar. NA och GP hade klart högre fördelning av artiklar på dessa sidor, SvD och AB klart lägre. Resultatet påverkas något av att en del debatt även fördes på kultursidorna i de tre sistnämnda tidningarna. Annars var det mest fråga om kåserier och krönikor kring affären som placerades på nöje/kultur-avdelningarna i SvD, GP och AB.

Kategorin med övriga avdelningar griper över en liten andel artiklar, men bland dessa fanns flera som var placerade på sportsidorna. Vad gjorde Marjasin på sporten? Visserligen fanns en namne kanske två, var det Andrej eller Alexander Marjasin som spelade i Norge eller för Karlsborg i bandyallsvenskan, därom rådde tvivel om man ska tolka sportjournalisten i SvD (7/3 97) och i AB (2/2 97). Lars Sandlin i AB fortsatte dock artikeln med att bli återge en raljerande vers om Sigvard Marjasin. Den 8/9 96 konstaterade AB på sporten att Sigvard Marjasin lät sig bjudas på gratiskaffe när han bevistade en fotbollsmatch mellan Örebro och Malmö. Det renderade i en raljant kommentar på tidningens ledarsida påföljande dag. Även i GP fanns två sportartiklar (26/8 96) och (25/10 96) där Sigvard Marjasin, utan direkt sammanhang för artikeln, omnämndes på ett mindre smickrande vis. SvD levererade en spydighet på sporten (1/10 96) som senare följdes upp på följande sätt (6/10 96):

"En (1) läsare tyckte att vi var oförsänkta mot Sigvard Marjasin förra veckan. Vi ber om ursäkt och vill här understryka att det inte kunnat påvisas att Marjasin gjort något brottsligt. Kanske är han trots allt som klippt och klitrad för jobbet som kassör i Hockeyligan. F'lät som klippt och skuren ska det självfallet stå."

Dessa exempel kan hänföras till kåserande artikeltyper. Men något av fallen illustrerar den mer subjektivt präglade journalistik som kan förekomma på sportsidorna och som grundar sig på en lång tradition (jfr Wallin 1998).

Marjasin-affären blev föremål en stor mängd kåserande artiklar. I SvD var det närmare 20 procent kommenterande material i form av kåserier och lätta krönikor, AB och GP hade ca 15 procent medan NA endast hade 2 procent. Lokaltidningens kommenterande material fanns istället i ledare- och insändarartiklar. Resultatet tyder på att det kommenterande materialet i NA utgick från närliggande lokala utgångspunkter medan kommentarerna i övrig press i långt högre grad kunde inrymma ett mer distanserat perspektiv av det slag som ofta kännetecknar kåserier. Det var i denna genre som det förekom nedlåtande anspelningar på Marjasins längd och ordvitsar kring kvittoklippning och dubbla fakturor.

Tabell 3 Artikeltyp, olika dagstidningar (procent)

Artikeltyp	Svenska		Göteborgs- Posten	Nerikes Allehanda	Totalt
	Dagbladet	Aftonbladet			
Nyhetsartikel	47	56	50	56	53
Intervju/bakgr	10	14	11	13	11
Ledare	6	8	15	14	9
Debatt/insänd	9	3	7	14	11
Kåseri/krönika	19	14	15	2	12
Övrigt	9	5	2	1	4
Summa	100	100	100	100	100
Antal artiklar	186	168	168	266	788

Tabell 3 slår fast bilden av att rapporteringen om Marjasin-affären till två tredjedelar ägde rum på nyhetsplats (nyheter plus intervju/bakgrund) och till en tredjedel på kommenterande plats. Skillnaden mellan enskilda tidningar var inte så stor. SvD och GP hade något mindre nyhetsbetonat och något mer kommenterande material. AB och NA hade uppemot 70 procent av rena nyhetsartiklar. Materialet från TV-nyheterna har inte berörts i detta avsnitt eftersom det uteslutande bestod av nyhetsreportage och nyhetstelegram.

6. Ämnet i artiklarna

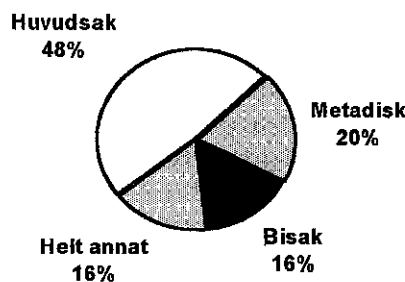
Genom att koppla ihop beskrivningen av händelseförloppet med artiklarnas fördelning över tid kan man få en viss uppfattning om vilka delar av affären som fick mest uppmärksamhet. I detta kapitel skall bilden förtydligas med en beskrivning av sakinnehållet i rapporteringen. Först presenteras en sammanställning av artiklarnas huvudtema. Den syftar till att ge en översikt av hur mycket av rapporteringen som handlade om de rena sakfrågorna, om bisaker till affären, om helt andra saker med referenser till Marjasin/affären eller antog en slags metadiskurs. Därefter studeras vilka enskilda ämnen eller sakfrågor som fick mest uppmärksamhet. Avslutningsvis berörs frågan om det fanns medier som tog initiativ att belysa andra frågor än de gängse.

6.1 Huvudsakligt tema i artiklarna

Syftet med att presentera en uppdelning efter artiklarnas huvudsakliga innehåll är att få en uppfattning om hur många artiklar som egentligen hade helt andra huvudteman men berörde Marjasin/affären kort. Det kunde vara artiklar som handlade om någon annan sak och då helt kort berörde Marjasin eller recensioner av nyårsrevyer där ett av de nummer som kommenterades handlade om Marjasin, för att nämna ett par exempel. Det korta avsnitt som berörde affären klassificerades på samma sätt som artiklar där hela innehållet handlade om personen eller affären.

Uppdelningen av artiklarnas innehåll gjordes i fyra kategorier, den egentliga sakfrågan, bisaker i affären, helt annat huvudtema, samt metadiskussioner. Med rena sakfrågor menas innehåll rörande t ex representation, kvitton, fakturor eller den juridiska processen. Exempel på bisaker är uppståndelsen omkring Siewert Öholm och andra episoder kring framträdandet i Kvällsöppet. Helt andra saker kan vara artiklar om just helt annat men där det görs någon referens till Marjasin/affären. Metadiskurs avser artiklar som lyfter upp affären till ett plan för en mer allmän och övergripande diskussion. Exempel på teman för sådana principiella diskussioner kunde vara politikermental eller mediebevakningen.

Figur 2 Temainriktningen i artiklarna/inslagen (procent)

Knappt hälften av de undersökta artiklarna/inslagen handlade om den egentliga sakfrågan. En femtedel av artiklarna tog upp affären till en principiell metadiskussion som i vissa fall kunde utgå från direkta sakförhållanden. Hela 16 procent handlade om bisaker och lika stor andel om mer eller mindre ovidkommande saker (figur 2).

Resultatet tyder på att den samlade rapporteringen kan ha uppfattats vara otydlig och inkonsekvent som en följd av att sakfrågor blandades med en stor mängd ovidkommande aspekter. Här kan finnas en delförklaring till att många överraskades av det juridiska utfallet. Men slutsatsen får inte föras för långt. Det fanns klara skillnader mellan olika medier.

Tabell 4 Artiklarnas huvudtema, olika medier (procent)

Innehåll	Svenska Dagbladet	Aftonbladet	Göteborgs- Posten	Nerikes Allehanda	TV-nyheter	Totalt
Sakfrågan	42	41	40	58	66	48
Övr. affären	20	20	14	9	26	16
Metadiskurs	15	13	23	28	4	20
Helt annat	23	26	23	4	4	16
Summa	100	100	100	100	100	100
Ant. artiklar	186	168	168	266	53	841

I en mediejämförelse är det främst lokaltidningen och TV-nyheterna som skiljer ut sig med en mer sakfrågeinriktad rapportering. Inslagen i TV-nyheterna fokuserade i hög grad på själva sakfrågan men innehöll även mycket om bisakerna kring Kvällsöppet och Siewert Öholm, vilket kan anses naturligt. Dessa händelser var TV-angelägenheter. I SvD, AB och GP handlade uppemot en fjärdedel av artiklarna om ovidkommande saker som på ett eller annat vis anspelade på affären. Rimligtvis har detta en koppling till den större mängden kåserande material i dessa tidningar som påvisades förra avsnittet. Tabell 5 visar att så är fallet.

I tabellen har artiklarna förts samman i tre huvudtyper, kåserande, kommenterande samt rena nyhetsartiklar. Såväl kåserier som krönikor samt recensioner ingår i den första typen medan ledare, pressklipp, debatt och insändare räknats som kommenterande.

Tabell 5 Huvudtema i olika artikeltyper (procent)

Huvudinnehåll	Nyheter	Kommenterande	Kåserande	Totalt
Sakfrågan	64	12	19	48
Övrigt affären	16	10	20	16
Metadiskurs	8	66	15	20
Helt annat	12	12	46	16
Summa	100	100	100	100
Ant artikl./insl.	563	159	119	841

Närmare hälften av det kåserande materialet innehöll teman och anspelningar som inte gav något större förtydligande av själva sakfrågan medan en femtededel berörde de sakliga omständigheterna. På nyhetsplats höll man sig till sakrapportering i två tredjedelar av artiklarna medan en tredjedel av rapporteringen låg lite längre från kärnfrågan. Det kommenterande materialet bestod till två tredjedelar av mer principiella diskussioner exempelvis kring politiker moral.

Vissa artiklar/inslag kunde beröra mer än ett sakområde och i sådana fall registrerade undersökningen upp till tre områden. I tabell 6 har vi tagit fasta på det område som fick störst utrymme och därigenom bedömdes vara artikelns/avsnittets huvudsakfråga.

Tabell 6 Artiklarnas/inslagens sakfrågor, olika medier (procent)

Sakfråga	SvD	AB	GP	NA	TV	Tot
Dubbelfakturering	5	8	6	7	15	7
Kvittoklippning	10	8	11	1	2	6
Representation	8	10	3	7	15	7
Rent ekonomiska aspekter	2	3	2	3	-	3
Mediebevakning/medierelation	6	6	7	8	6	7
Framträdandet i Kvällsöppet	10	6	6	4	6	6
Siewert Öholm-affären	3	8	8	1	4	5
Ämbetsutövning/ledarstil	5	2	2	3	2	3
Palmekommissionen/Allergiförbundet	4	6	3	3	9	4
Politikermoral med ref till Marjasin	6	9	11	13	6	10
Samhällsmoral med ref till Marjasin	12	5	2	3	-	6
Andra affärer med ref till Marjasin	2	6	6	1	-	3
Annat med ref till Marjasin	4	5	8	4	6	5
RRV:s granskning	1	-	-	7	-	2
Förundersökning	12	10	12	17	17	13
Rättegång	6	4	8	8	9	7
Dom	4	4	5	10	4	6
Summa	100	100	100	100	101	100
Antal artiklar/inslag	186	168	168	266	53	841

Totalsiffrorna i tabell 6 visar på förhållandevis jämn fördelning över de olika delområdena i Marjasin-affären. Förundersökningen var den enskilt mest uppmärksammade sakfrågan. Det tyder på att rapporteringen hade en stark informativ ambition, man sökte förmedla vad som pågick i den formella utredningen. Här inryms visserligen en del sidohändelser som bytet av åklagare i utredningen. Förundersökningen sträckte sig över lång tid, från juni 1996 till februari 1997, vilket bidrar till resultatet. Det nyanserar också i någon mån den tidigare bilden om markant händelsestyrd bevakning till att det även förekom en viss kontinuerlig uppföljning. Tabell a i bilagan, som visar hur det såg ut i nyhetsmaterialet, ger vid handen att uppföljningen av hela den juridiska processen fick mycket omfattande bevakning. Den informativa ambitionen var klart högre i nyhetsmaterialet än vad som framgår av tabell 6 som behandlar det samlade undersökningsmaterialet.

Den moraliska dimensionen framträder också klart bland enskilda sakfrågor. Kopplingar till politikermoral förekom oftare än kopplingar till samhällsmoral i vidare bemärkelse. Det moraliska perspektivet behandlas utförligare i senare kapitel.

På en relativt hög nivå uppmärksammades en rad sakfrågor som kvitton, fakturor, representation, medierelationen, Kvällsöppet i sig, rättegången och domen. Även detta resultat pekar på en informativ ambition i mediernas bevakning. Den lägsta nivån i uppmärksamhet efter andel artiklar gäller ekonomiska aspekter, ämbetsutövning/ledarstil, sammankoppling till andra affärer, samt RRV:s granskning. Den sistnämnda kategorin kunde vara svår att skilja från sakfrågor som kvittoklippning och representation, som var det som RRV koncentrerade sig på.

Med reservation för det lilla metodproblemet, visar en mediejämförelse att lokaltidningen lade mer fokus på RRV:s granskning än kvittoklippning som sakfråga, medan SvD, AB och GP istället fokuserade på ämnet kvittoklippning. Till bilden hör att NA lyfte fram delar av RRV:s granskning som inte bara rörde Marjasin utan länsstyrelsen mer allmänt. Så det är knappast slumpfaktorn som ligger bakom tendensen i detta resultat.

NA skiljer sig från övriga tidningar också med en högre andel artiklar som handlade om politikermoral, förundersökningen och domen, samt med en lägre andel kring Öholm-affären. Den senare renderade mycket uppmärksamhet i GP, vilket inte är så oväntat med tanke på att Öholm verkar i Göteborg. Även Aftonbladet riktade mycket intresse mot denna sak. SvD hade övervikt i koppling till samhällsmoral, vilket förklaras av att tidningen bl a hade en artikelserie om moralen i näringsliv och samhälle (Fusksverige) där nästan varje artikel hade någon referens till Marjasin-affären.

Huvudintrycket av tabell 6 är trots allt att dagstidningarna hade en mycket homogen sakfrågebevakning. Underlaget av nyhetsinslag från de tre TV-kanalerna är begränsat och här bör resultatet tolkas med försiktighet. Men de faller också ganska väl in i det homogena mönstret med bred täckning över flertalet sakfrågor. TV lyfte framför allt fram nyheter kring förundersökningen, dubbelfakturor, representation samt misstroendet mot Marjasins ordförandeskap i Palmekommissionen och Astma & allergiförbundet och hans frånträde från dessa poster.

Frågan är hur man skall utvärdera den homogena tendens som framträder i tabell 6. Är den ett uttryck för att detta var den mest naturliga nyhetsvärderingen utifrån de olika skeendena i affären? Eller skall den betraktas som en bristande förmåga till egna initiativ för att tränga djupare och ge en mer nyanserad bild till allmänheten? Som redan nämnts kan det nog ur allmänhetens perspektiv ses som en god nyhetsvärderingsambition att så pass mycket av bevakningen riktades på förundersökningen.

6.2 Andra frågor i bevakningen

Det förekom en del avvikelser från den homogena rapporteringen. Men dessa initiativ berörde oväsentligheter på ett sätt som är mindre smickrande för de studerade medierna. NA hade ett par spekulativa artiklar (5/4 97) kring att Marjasin inte betalat (vägrat betala) vissa räkningar från den krog som levererade mat till representationsmiddagarna och att han använt sådana obetalda räkningar i sin redovisning till länsstyrelsen. Lokaltidningen hade också ett anmärkningsvärt stort antal artiklar kring Marjasins byte av advokat.

GP hade några artiklar om att den s k Pirayaklubben vid 96 års bokmässan tillkännagav att man utsett Sigvard Marjasin till årets piraya (ett par artiklar på avdelningen Gränslöst 26/10 och 27/10 och en på avdelningen Tvådaggar 23/11). GP tog också in en nyhet från TT om att Marjasin skulle ha utnyttjat sin position för att reducera en lantmäterikostnad på sin privata sommarstuga (25/8 96) vilket följdes av ett genmäle från Marjasins advokat (27/8 96). SvD nöjde sig med att ta upp frågan i samband med genmålet (7/8 96). NA uppehöll sig vid lantmäterifrågan redan den 23/8 96. AB hade som nämnts ett antal artiklar med en långsökt koppling till s k affärer inom polisen. Tidningen gjorde också stor sak (26/8, 27/8, 29/8, 30/8) av en debatt om relationen mellan Öholm och Marjasin i Aktuellt Speciellt den 25/8 96. Men AB förmedlade inte enbart kritik mot Öholm, man lät senare göra personjournalistik över att familjen drabbades av ett mycket allvarligt akut sjukdomsfall samtidigt som kritiken mot honom var som starkast (26/9 96 och 30/9 96).

Aktuellt och Rapport hade inslag (9/8 96) om att det kunde ha förekommit oegentligheter i samband med att AMU (Arbetsmarknadsutbildning - i detta fall för arbetslösa byggarbetare) svarat för renoveringsarbeten vid Marjasins sommarstuga i Lindesberg. Frågan upptog hela inslaget i Aktuellt med bildsättning på själva sommarstugan. Dagen efter tog NA upp saken i en artikel under rubriken: **Fritidshuset i Lindesberg på tur att granskas**. Rapport återkom till frågan (16/8 96) och kunde då meddela att AMU:s revisorer inte hade funnit något att anmärka på i detta ärende. TV4 Nyheterna var ensamma om nyheten att den forne landshövdingen hade fortsatt representera på länsstyrelsens bekostnad efter att han formellt slutat sin tjänst (7/8 96).

De redovisade exemplen är hämtade ur nyhetsmaterialet och visar för det första, att det togs få initiativ att föra fram alternativa sakfrågor och för det andra, att de saker som fördes fram knappast bidrog till att ge allmänheten en klarare bild av vad affären egentligen handlade om.

6.3 Referenser till andra medier

Teoretiskt skulle hög grad av konformitet i rapporteringen kunna ses som en indikator för vad som brukar kallas "mediedrev". En annan indikator för att operationalisera detta begrepp kan vara att studera hur ofta man hämtade nyheter ur andra medier eller åtminstone hänvisade till något annat medium i artiklarna. Tabell 7 beskriver hur stor andel av nyhetsmaterialet som innehöll hänvisningar till eller omnämmanden av namngivna medier.

Tabell 7 Referenser till andra medier i nyhetsartiklarna/inslagen (procent)

Mediereferens	SvD	AB	GP	NA	TV	Tot
Förekommer ej	64	69	61	76	66	69
Förekommer	27	15	23	16	17	19
Kvällsöppet	9	16	16	8	17	12
Summa	100	100	100	100	100	100
Ant. artikl./insl.	105	118	102	185	53	563

Totalt sett var det drygt 30 procent av nyhetsartiklarna/inslagen som refererade till något annat medium. Det är svårt att bedöma om detta är en hög siffra eller ej eftersom det saknas något att relatera den till. I fördelningen bland de undersökta tidningarna kan vi dock se att det återigen är NA som skiljer ut sig med en väsentligt lägre grad av referenser till andra medier. Lokaltidningen skötte rapporteringen främst utifrån sitt eget lokala perspektiv och kunde dessutom utnyttja etablerade kanaler för att hämta information.

Ser man till det totala materialet i lokaltidningen, d v s inkluderar alla kommenterande artiklar, ökar andelen med referenser från 24 till 32 procent. Det är främst pressklipp på ledarsidan som ligger bakom ökningen. NA hade väsentligt fler pressklipp om affären än övriga tidningar. Kanske var det ett sätt att stämma av den egna hållningen gentemot hur affären behandlades i andra medier. Det var i alla fall uppenbart en mycket delikat fråga för lokaltidningen hur man skulle hantera affären.

Mot denna bakgrund är det inte konstigt att Marjasins framträdande i Kvällsöppet spelade mindre roll för NA. Det var i stället AB, GP och TV som oftast refererade till Kvällsöppet. En

inte alltför vågad spekulation är att de hade olika utgångspunkter för detta. TV-nyheterna uppmärksammar det egna mediet och kunde dessutom rent praktiskt sända utdrag ur intervjun. GP hade lokal koppling genom att programmet producerades i Göteborg. AB har generellt en hög TV-bevakning, vilket bidrar till att sälja lösnummer (Gustafsson 1995).

Resonemangen pekar i riktning mot att det inte finns någon särskilt tydlig koppling mellan mediereferenser och s k mediedrev. Det kan finnas naturliga praktiska skäl bakom mediehänvisningarnas omfattning. Ett exempel är tillgången till källor. Såväl NA som lokalradion och regional-TV förekom ofta i referenser hos SvD, GP och AB i det tidiga skedet. Under rättegången skickade man ut egna reportrar. Brist på källor bidrar följaktligen till att man hämtar nyheter från varandra, vilket i det här fallet tystnaden från Marjasin och intresset kring framträdandet i Kvällsöppet visar på. För det tredje kan man heller inte bortse från att referenserna i det kommenterande materialet i det här fallet också fångar upp kritik mot innehållet eller bevakningen i andra medier. Debatten om mediernas agerande och bevakning av affären startade redan i samband med kvällsöppetintervjun, vilket också är en orsak till att programmet fick så mycket uppmärksamhet.

Så här långt har vi tittat på bevakningen i termer av *när* (rapporteringen i olika skeenden av affären), *var* (i dagstidningarna, d v s artikeltyper samt nyhetsplats i förhållande till kommenterande plats) och *vad* som togs upp (sakområden). Vi skall nu gå vidare och belysa olika aspekter på *hur* Marjasin-affären beskrevs.

7. Den journalistiska behandlingen

I detta kapitel skall tre aspekter i den journalistiska behandlingen uppmärksammas. Först skall retoriken i texterna beröras. Detta leder över till frågor om respekten för den personliga integriteten och personfokuseringen i rapporteringen.

7.1 Retoriken

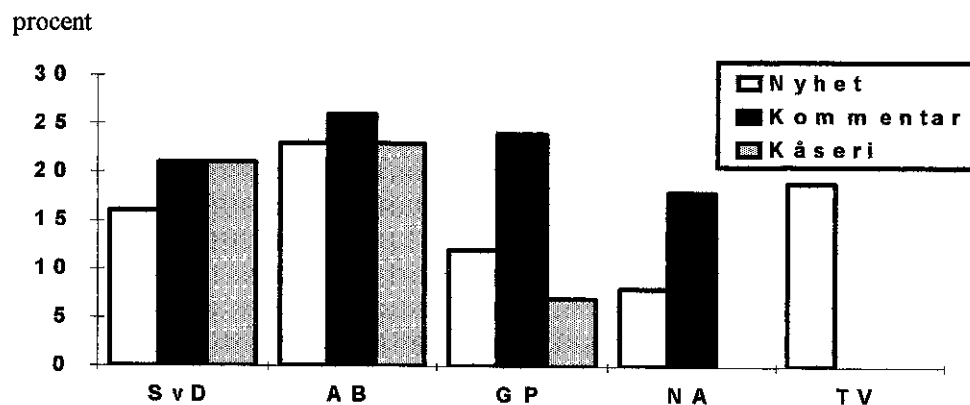
När det gäller den journalistiska retoriken tänker man nog i första hand på användningen av begreppen ”klippa och klistra” liksom ”dubbelfakturering”. Dessa begrepp är något som de flesta svenskar för lång tid framåt kommer att förknippa med Marjasin-affären. Någon djupare retorisk analys har inte gjorts i denna undersökning. Däremot har rapporteringen om affären undersökts från retorisk utgångspunkt i ett projektarbete vid journalistprogrammet i Göteborg (Fischer och Pedersen 1998). Affären kring den tidigare generaldirektören vid Vägverket, Per Anders Örtendahl, behandlas i en bok av Sune Björklöf (1998) som bl a innehåller en beskrivning av ”språkliga knep och skamgrepp” i mediebevakningen (Björklöf 1998 kap 5).

I analysen av Marjasinrapporteringen menar författarna att man kan tala om ett ”retoriskt drev” när det gäller hur de undersökta tidningarna formaliserade och använde uttrycket ”klippa och klistra”. Av sammanlagt 350 undersökta artiklar i *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Aftonbladet* och *Expressen* fann de någon formaliserad variant av uttrycket vid 77 tillfällen. Det förekom vanligtvis bara en gång i varje artikel. Förekomsten var klart högre i lösnummertidningarna, 33 tillfällen i *Expressen* och 21 i *Aftonbladet* mot 13 i *Dagens Nyheter* och 10 i *Svenska Dagbladet* (Fischer och Pedersen 1998).

Efter genomläsning av ett mer än dubbelt så omfattande material går det utan tvekan att instämma i att formuleringen ”klippa och klistra” upprepades i sådan omfattning att det är rimligt att tala om en innötningsprocess. I detta materialet skall vi emellertid gå vidare på det retoriska temat från ett par andra utgångspunkter.

Vi har försökt att studera förekomsten av vad som skulle kunna benämnas moralepitet. Moralepitet innebär att något av följande ord (i olika omskrivningar) har registrerats i artiklarna: *lura*, *pamp*, *fiffla*, *fuska*, *trixa*, *manipulera*, *skandal* eller *mygel*. Registreringen gjordes manuellt, inte med hjälp av datorsökning, vid en andra genomläsning av materialet. Valet av ord byggde på iakttagelserna vid den första genomgången. I de få fall det fanns mer än ett av epiteten i en och samma artikel valdes det som påträffades först i texten. Resultatet blev att moralepitet noterades i 16 procent av samtliga artiklar/inslag varav 9 procent gällde termen *fiffla*. Övriga epiteten svarade för 7 procent med jämn fördelning på 1 procent för vardera uttryck. Figur 3 tar upp förekomsten av moralepitet i olika artikeltyper i de olika medierna.

Figur 3 Förekomst av moralepitet i olika artikeltyper (procent)

AB innehöll de värdeladdade epiteten betydligt oftare jämfört med övriga medier. Det gällde i alla typer av artiklar, såväl nyheter som kommentarer och kåserier. NA hade den lägsta förekomsten av moralepitet, det var egentligen mest i insändare från allmänheten som de påträffades. GP hade få av de värdeladdade orden i nyhetsmaterialet men desto fler i ledare, pressklipp och debattmaterialet.

Nyhetsmaterialet som allmänheten kunde ta del av i Aktuellt, Rapport och TV4 innehöll väsentligt större andel värdeladdade begrepp jämfört med nyhetsmaterialet i morgonpressen och bara något mindre jämfört med Aftonbladet. Att materialet i en lösnummertidning genomsyras av ett mer tillspetsat ordval är väl knappast överraskande men att det också förekom i så hög grad i TV, och då främst i Rapport och Aktuellt, är något oväntat. Det bör dock ses mot bakgrund av att TV-inslagen var starkt koncentrerade till den tidiga och laddade fasen av affären i augusti 1996. De ord som användes i TV var *skandal* och *fiffel*.

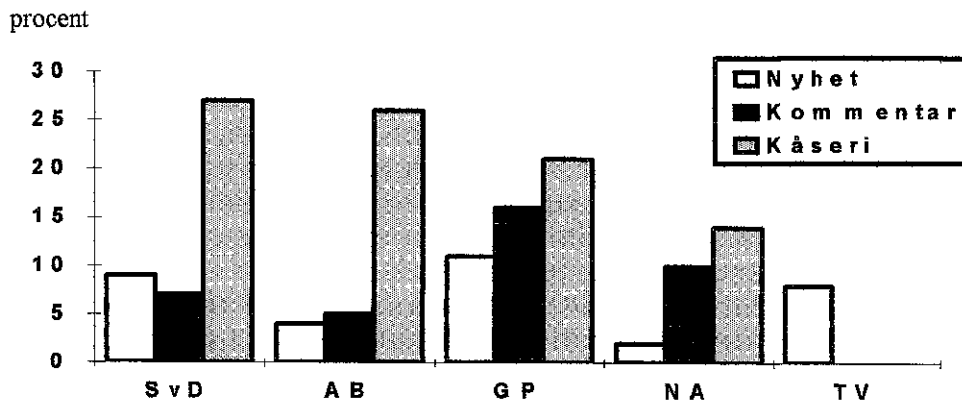
Man måste ge akt på att det oftast var intervjupersoner som stod för värdeladdade påståenden liksom att det kan bli missvisande när man bryter loss enskilda termer ur sin kontext. Journalisten och debattören Helle Klein kunde i en och samma intervju prisa Marjasin för hans insats i Palmekommissionen och hävda att han "fullständigt gjort bort sig med fiffleriet i representationen" (Rapport 9/8 96, TV4 Nyheterna 6/8 96, NA 7/8 96). Dock är det redaktionerna själva som förfogar över den s k gate-keeping-funktionen och styr över hur intervju material redigeras.

Bildretoriken i Rapport förtjänar också en kommentar. I den bakgrunds- eller fondbild som användes upprepade gånger avporträtterades Sigvard Marjasin med ett konjaksglas i handen. I ett inslag (1/12 97) efter den friande domen visades en annan bild på honom utan drink i handen. Bildretoriken i TV och dagspressen skulle kunna vara ett intressant tema för en semiotiskt upplagd undersökning (jfr Glasgow Media Group 1978 och 1980).

Dagspresstexterna bjöd emellertid på andra nog så intressanta retoriska grepp. SvD, GP och AB lanserade var för sig och med olika innebörd formuleringen "Att göra en Marjasin". I AB (25/10 96) handlade det om en recension av en intervju i TV4 med fotbollsspelaren Tomas Brolin, där intervjuaren "gjorde en liten Marjasin" genom att låta Brolin slippa undan svåra frågor. Här syftades på intervjun i Kvällsöppet. I GP (25/10 96) handlade det också om TV-intervjun med Tomas Brolin. Sportkrönikören menade att det var Brolin som "gjort en Marjasin" genom att själv välja vilken reporter han skulle prata ut hos. I SvD (18/9 96) var det fråga om en TT-nyhet som meddelade att Sölve Conradsson i den s k Motala-affären "gjort en Marjasin" genom att debitera en och samma resa på två olika håll.

Att "göra en Marjasin" blir i dessa sammanhang ett uttryck med mer eller mindre nedlåtande innebörd. I det kvantitativa materialet gjordes en listning av nedlåtande epitet som anspelade mer direkt på Marjasin som person. I någon mån blev det en viss överlappning till de tidigare redovisade moralepiteten, exempelvis *fifflare*, *fuskare*, *trixpelle*. Men också varianter som *pappslöjdare* och *klippare* listades. Majoriteten av alla nedlåtande epitet anspelade antingen på *girighet* eller på Marjasins *kortväxthet*. Figur 4 illustrerar förekomsten av nedlåtande epitet i olika artikeltyper i de olika medierna.

Figur 4 Förekomst av nedlåtande epitet om Marjasin i olika artikeltyper (procent)

Figuren visar att det var framförallt det kåserande materialet som innehöll nedlåtande personepitet om Marjasin. I detta material inryms även TV-kronikor liksom kronikor och recensioner på nöjessidorna av nyårsrevyer, kabaréer och dyl.

I det kommenterande materialet bestående av ledare, pressklipp, debatt och insändare återfanns flest nedlåtande epitet hos GP följt av NA medan det var mer sparsmakat i SvD och AB.

På nyhetsplats var frekvensen av nedlåtande personomdömen i allmänhet låg. Särskilt låg var den i NA men också i AB, där tendensen alltså skilde sig väsentligt jämfört med vad vi fann i fråga om moralepitet. I SvD, GP och TV förekom något mer av pejorativa omdömen om Marjasin. Men också här var utbredningen mer begränsad i jämförelse med förekomsten av de allmänna moraluttrycken.

Vad figur 4 främst visat på är en skiljelinje i förekomsten av negativ personjournalistik. Den var betydligt mer utbredd i tidningarnas kåserande avdelningar än på nyhetsplats. Men tendenserna kunde också skönjas i nyhetsmaterialet. Hur var det då med hänsynen till den personliga integriteten i övrig bemärkelse? Hur var förhållandet mellan sak- och personorientering i rapporteringen?

7.2 Den personliga integriteten

I det pressetiska regelverket talas om rätten att kunna kräva en fredad, privat sektor. Det hör exempelvis till god sed att klart ange om ett samtal är en intervju eller bara handlar om allmän information. Hur huvudpersonen uppfattar själva kontakten med journalisterna är en viktig dimension i den personliga integriteten. Denna dimension har bl a studerats genom personintervjuer i flera projektarbeten i Medie- och kommunikationsvetenskap (Strömsten

1995 och Tengdahl 1987). Hur Sigvard Marjasin uppfattade kontakten framgår bl a i ett referat i SvD (2/12 97) från den presskonferens han höll fyra dagar efter den friande domen:

"Den värsta upplevelsen under den här tiden menar han var den integritetskränkning som han utsattes för av medierna.

-Jag fick be om hjälp för att freda mig."

Det han syftar på här är att han fick tillkalla polis för att avhysa ett journalistuppbåd som samlats utanför hans sommarstuga i juli 1996. Så här beskriver han händelsen i en lång och mycket personlig intervju i NA (17/4 97):

"Det var semestermånaden juli och Sigvard Marjasin valde att titta i sommarstugan utanför Lindesberg.

-Plötsligt så kom både kvällstidningar och TV-team och körde fram och tillbaka på vår lilla grusväg. Några backade upp på gårdsplanen. Jag blev alldeles ställd, jag greps av panik. Nu i efterhand säger han att han naturligtvis skulle ha bett journalisterna sitta ner och sedan svarat på deras frågor. Eller åtminstone svarat att det finns inget att säga just nu.

- Men jag fick kortslutning och sa till min hustru "kör ut de jävlarna". Jag kände det som rena hemfridsbrottet och ringde polisen som bad journalisterna försvinna."

Följande artikel fanns att läsa i AB (1/8 96):

"Marjasin gömmer sig undan frågor

Lindesberg. Här gömmer sig Örebros förre landshövding Sigvard Marjasin. Undan frågorna om varför betalade gäster på slottet finns med i hans representationslista. Där han själv bjudits som gäst.

Det är till sommarhuset strax utanför Lindesberg Sigvard Marjasin tagit sin tillflykt. Den förre landshövdingen låter via sin hustru hälsa att han inte vill svara på några frågor om de nya anklagelserna om att hundratals gäster på slottet betalat för sig själva och dessutom bjudit landshövding Marjasin på kalaset. Trots detta förekommer de på Marjasins lista över representation. Gästerna har efter middagarna de själva bekostat fått skriva sina namn i landshövdingens gästbok på slottet. Dessa har sedan använts i Marjasins officiella gästlista. Gästlistan tillsammans med ofullständiga kvitton med enbart slutsumma och inköpsställe är underlaget länsstyrelsen och riksrevisionsverket fått för att granska Marjasins representation."

Bildtext: "Aftonbladet igår. Marjasins sommarhus.

TV4 Nyheterna hade i 19.30-sändningen den 8/8 96 ett inslag som inleddes så här: "Utredningen om Marjasins fusk med representationsnotor bara sväller." Det följdes av en intervju med en polis som bl a berättade att man skulle kalla representationsgäster och ta deras vittnesmål. I nästa sekvens stod TV4:s reporter utanför Marjasins sommarstuga och sade följande:

"Själva huvudpersonen för polisens utredning väljer fortfarande att inte lämna några kommentarer. Sigvard Marjasin finns inte heller anträffbar i sin sommarstuga utanför Lindesberg. Det här är för övrigt den sommarstuga där Sigvard Marjasin höll representation under sin tid som landshövding. Och även från den representationen saknas det ordentliga anteckningar om vilka som var på besök här hos Marjasin. Och inte heller i Marjasins lägenhet i Vällingby utanför Stockholm går det att nå honom för en kommentar./.../Bild på dörren med namnskytt Marjasin-Eriksson/.../följs av uttalande från advokat Jonas Reiner: Vi

har kommit fram till att tillsvidare i vart fall så säger vi ingenting utan vi vill gärna i lugn och ro överväga vad som i så fall ska sägas."

Aktuellt och Rapport (9/8 96) använde också bildreportage från sommarstugan när man tog upp frågan om eventuella oegentligheter i samband med de renoveringsarbeten som utförts genom AMU. I Rapport fortsatte man med att påpeka att det hade levererats byggmateriel för ca 200.000 kronor från ett lokalt företag:

"Fakturan skickades till hans sons aktiebolag Huvudstadens El och Tele AB i Stockholm som kunde dra av momskostnaden. Varför Marjasin själv inte betalade förklarar hans son idag med att han ville hjälpa sin far. Sonen säger också till Rapport att han fått fullt betalt inklusive moms av Marjasin/.../Men varken Marjasin eller hans advokat ville idag svara på en enda av våra frågor."

Incidenten vid sommarstugan försämrade rimligtvis det ömsesidiga förhållandet mellan Marjasin och journalisterna. Vi kan återgå till den personliga intervjun i NA (14/7 97):

"Marjasins relation till media är problematisk, men det är även medias relation till Marjasin. Hans namn har det senaste året varit ett av de mer säljande för tidningar, radio och TV. Samtidigt har han tigit. Det har fött någon slags desperation. En tid före åtalsbeslutet blev en NA-reporter uppringd av en kvällstidningsjournalist. Det var lite kollegialt kallprat om Marjasin, om han skulle åtalas eller inte. Dagen efter citerades NA-reporterens högst amatörmässiga analys i kvällstidningen - citatet var dock anonymt och det hette att det kom från "en person med insyn i förundersökningen". En annan bluff avslöjade Marjasin själv. Deras lägenhet i Stockholm är till salu och en anställd på en TV-kanal anmälde intresse och gick husesyn med dold kamera.

-Det var vedervärdigt. Det var ett inslag som skulle handla om hur jag tjänade grova pengar på min bostadsrätt. Jag hotade med stämning för hemfridsbrott och lyckades stoppa inslaget samma dag det skulle sändas.

Sigvard Marjasin vill ogärna uttala sig generaliserande om media. Det handlar om enskilda reportrar och var och en får bedömas efter egna meriter/.../

Han kan dessutom namnge många journalister, vad de skrivit och sagt om honom, och betygsätta dem. Ett par gånger kommer han in på en och samma TV-reporter.

-Hon gör dåliga grejor och är dåligt påläst, läser frågorna innantill från ett papper."

Hur svårt han har för vissa journalister blir uppenbart när man i Rapport och Aktuellt (6/4 97) ser och hör Marjasins svar på reportrarnas frågor vid en improviserad presskonferens som hölls i samband med hans framträdande i programmet Efter tolv, i radions P4. Marjasin blir vid flera tillfällen irriterad och i ett fall så upprörd att advokat Silbersky som sitter vid hans sida ingriper med en diskret armbågspuff för att få honom att behålla fattningen. (Eller med Rapportkommentatorns ordval: "som när han blir för upprörd får en diskret puff av advokaten som hela tiden sitter med").

Att det var reportrar på TV-kanaler och inom lösnummerpressen som var mest närgångna ser inte alls ut att vara någon tillfällighet. I varje fall inte om vi tar AB som exempel. Den 5/4 97, dagen efter att åtalet hade väckts fanns följande rubrik i AB: **Här gömmer sig Marjasin Vägrar kommentera åtalet**

"Örebro. Bakom nedrullade gardiner i paradväningen på Stortorget i Örebro gömmer sig Sigvard Marjasin. Han har utsikt över "brottsplatsen" - länsstyrelsen - där man säger: -Han ska betala tillbaka vartenda öre.

./../Tidigt på morgonen gick han i väg till Eyrabadet för sin sedvanliga fredagssimtur. Innan han stängde in sig i sin våning. Han svarade i telefonen ibland, förmodligen av misstag. Men han sa bara:

-Inga kommentarer.

./../På andra sidan torget ligger Marjasins gamla arbetsplats, länsstyrelsen, det polis och åklagare pekar ut som brottsplatsen. Runt hörnet ligger Örebro tingsrätt, där Marjasin kommer att ställas inför rätta, misstänkt för grov ekonomisk brottslighet. Enligt överåklagare Peter Hertting blir det efter sommaren./../Medan Silbersky kämpade för att rentvå sin klient inför medierna dukade Marjasin upp i paradvåningen i Örebro.

-Vi har gäster och har inte tid att prata, meddelade hans hustru vid 19-tiden i går kväll."

Bildtext: ***Gömstället** Här, i den tjugusiga hörnvåningen på Stortorget i Örebro, har Sigvard Marjasin stängt in sig och vägrar att kommentera åtalet mot honom.*

Bildtext: ***"Brottsplatsen"** Sigvard Marjasin har fri utsikt över sin gamla arbetsplats, länsstyrelsen, det polis och åklagare pekar ut som brottsplatsen. Där säger landshövdingen Gerd Engman: "Är han skyldig pengar så ska han betala tillbaka vartenda öre."*

Så passerade sommaren och den 20 oktober 1997 startade rättegången. AB (20/10 97).

"Klockan 9.20 i förmiddags bar åklagare Peter Hertting in två tunga väskor i sal 3 vid Örebro tingsrätt. När Aftonbladet ber honom om en kommentar säger han:

-Jag har inget att säga. Processen börjar först klockan tio. En halvtimme senare vandrar en lika sammanbiten Sigvard Marjasin, med advokat Leif Silbersky vid sin sida, de omkring 200 meterna från bostaden på Stortorget, förbi brottsplatsen länsstyrelsen och in i Örebro tingsrätt."

Den sista meningen i ovanstående text ledde till följande kommentar av Anders Uddling i NA den 23/10 97: *"Tre faktafel i samma mening - inte illa. Marjasin kom i taxi till tingsrätten, han är ännu inte dömd för något brott och när han var landshövding fanns länsstyrelsen på helt annan adress i Örebro."*

Det är en uppenbar skillnad på närgången journalistik och på den nära journalistik som kan bedrivas ur lokalt perspektiv av insatta journalister.

7.3 Personfokusering i rapporteringen

Huvudpersonen upplevde den journalistiska behandlingen bokstavligt talat som alltför närgången. Exemplet från förra avsnittet visar att inte bara huvudpersonen utan också hans familj drogs in i rapporteringen. Var det undantag eller skedde det mer regelmässigt? I detta avsnitt studeras det kvantitativa förhållandet mellan sak- eller personfokusering i bevakningen. Man får inte glömma att intervjuobjektet eller aktören själv kan ligga bakom att innehållet får en personlig prägel. Tabell 7a jämför hur fokuseringen såg ut i nyhetsmaterialet, det kommenterande och det kåserande materialet

Totalsiffran för hela undersökningsunderlaget visar att fokuseringen i hög grad var inriktad på sakfrågan. Endast 3 procent av artiklarna var renodlat personorienterade medan 72 procent var inriktade på sakfrågan och 20 procent hade både sak- och personinslag. Nyhetsmaterialet var i än högre grad inriktat på sakfrågan och även på kommenterande plats var det främst sakfrågan som stod i fokus. I det kåserande materialet gavs en annorlunda bild, 39 procent av

artiklarna handlade om sakfrågan, 10 procent fokuserade på person medan 40 procent tog upp både sak och person.

Tabell 7a Sak- och personfokusering i olika artikeltyper (procent)

Fokusering	Nyhet	Kommentar	Kåseri	Tot
Sakfrågan	79	71	39	72
Personen	2	2	10	3
Både sak/person	16	21	40	20
Ej tillämpligt	4	6	11	5
Summa	101	100	100	100
Ant. artiklar/insl.	563	159	119	841

I tabell 8 redovisas graden av sak- och personorientering på nyhetsplats i de olika medierna. Vid mediejämförelsen bör man beakta att också bevakningen kring Siewert Öholm innefattas i materialet.

Tabell 8 Sak- och personfokusering i nyhetsmaterialet, olika medier (procent)

Fokusering	SvD	AB	GP	NA	TV	Tot
Sakfrågan	67	72	81	90	74	79
Personen	4	4	-	-	-	2
Både sak/person	20	22	14	9	23	16
Ej tillämpligt	10	2	5	2	3	4
Summa	101	100	100	101	100	101
Ant. artiklar/insl.	105	118	102	185	53	563

När det gäller renodlad sakfokusering i nyhetsartiklarna är skillnaden tämligen stor mellan de olika medierna. NA hade mest av strikt sakorientering, GP intog en mellanposition, medan TV, AB och SvD hade minst. De tre sistnämnda hade å andra sidan en högre andel artiklar med blandning av sak- och personorientering jämfört med de båda förstnämnda. Samtliga medier innehöll få enbart personpräglade artiklar på nyhetsplats. Det var endast NA som hade någon längre och mer personligt hållen intervju med Sigvard Marjasin (t ex 17/4 97). SvD hade en lång intervju som porträtterade hans hustru Kerstin Eriksson under rubriken: **När Sigvard sviktat måste jag stå pall** (15/9 96).

Genomläsningen av materialet gav också intrycket att man lämnade Marjasins familj i fred i rapporteringen. Det var snarare Siewert Öholm som fick delar av sina familjeförhållanden genomlysta eftersom det var via hans hustrus företag, konferensanläggningen Aspa Herrgård, som det fanns en beröring till den förre landshövdingen. Blandningen av sak- och personrapportering i det här specifika fallet bidrog inte till att skapa någon klarhet för läsarna hur det egentligen låg till med den saken. Men personorienterad rapportering kan inte definitionsmässigt anses vara irrelevant i samband med s k affärer. Det kan rentav vara så att med en större inblick i och förståelse av Marjasin som person, så kanske allmänheten hade fått en mer begriplig bild av affären (och kanske också av mediebevakningen kring affären).

8. Medierna som domare

Vad var det då för bild som rapporteringen förmedlade till allmänheten, hade den en granskande eller dömande inriktning/ton? Dömdes Marjasin av medierna? I avsnitt 7.2 såg vi att det förekom enskilda exempel i denna riktning.

Att belysa frågeställningen kvantitativt är naturligtvis oerhört svårt, men vi skall ändå göra ett försök. Belysningen kommer att utgå från flera olika indikatorer. Inledningsvis studeras förekomsten av s k konsekvensomdömen och därefter förekomsten av spekulation. Sedan redovisas i vilken grad rapporteringen präglades av moraliska eller juridiska perspektiv.

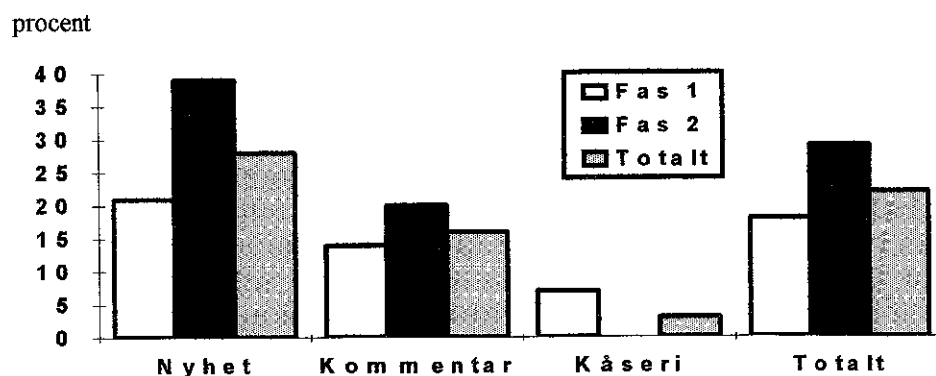
8.1 Konsekvensomdömen

Konsekvensomdömen bygger på en listning av ord och uttryck på ett likartat sätt som när det gällde moralepitet och nedlåtande epitet. Här handlar det om begrepp som på något sätt bär på konnotation till konsekvenser i förloppet eller rentav till utgången av hela affären. De begrepp som i första hand listades var sammansättningar baserade på orden misstänkt, anklagad, avgå, sparkas, dömas, fällas när det gällde negativa konsekvenser och rentvå, frikänna när det gällde positiva. De senare var i absolut minoritet. Uttalanden från Marjasin eller hans advokat om att man hoppades vinna en process/processen listades inte.

Listningen var alltså inte helt konsekvent och bygger heller inte på någon språkvetenskaplig grund. Den skall snarast ses som ett försök. Efterhand som texter alltmer läggs in i databaser kommer detta att underlätta genomförandet av kvantitativa dataanalyser från språkvetenskapliga utgångspunkter av exempelvis s k affärer.

I figur 5 illustreras förekomsten av konsekvensbegrepp dels i olika artikeltyper, dels i två olika faser av processen. Uppdelningen i faser drogs med den 29 november 1996 som delningspunkt. Det var då Marjasin formellt delgavs misstanke om brott i samband med att det första förhöret hölls med honom i förundersökningen (som då hade pågått i drygt 5 månader). Det är alltså en teoretiskt relevant delningspunkt som också ger en statistiskt rimlig fördelning med 60 procent av artikelmaterialet i fas 1 och 40 procent i fas 2.

Figur 5 Förekomst av konsekvensomdömen i olika artikeltyper och olika faser av affären (procent)

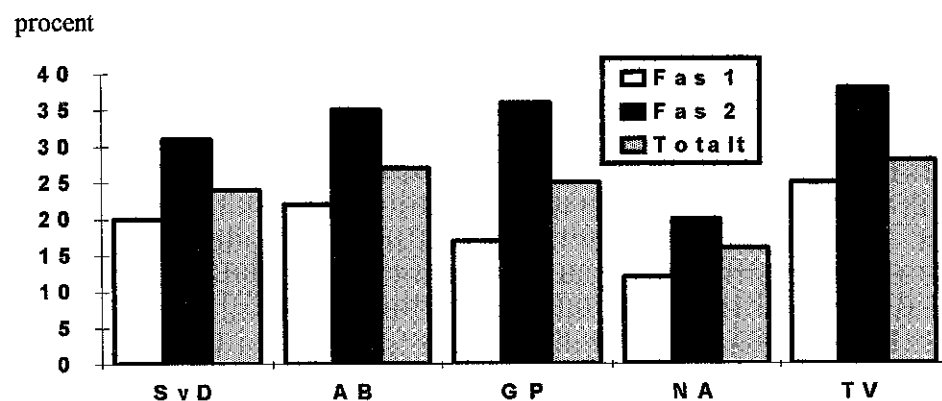

Totalt visar utfallet på att 22 procent av artiklarna hade konsekvensomdömen. Det förekom relativt beräknat mer omdömen under senare fasen, 29 procent mot 18 procent under den tidigare. Men det var ju också då affären hade reella konsekvenser, åtal och friande dom. I detta perspektiv kan man hävda att det är ganska mycket konsekvensuttalanden också i den första fasen. Det handlade då om att affären skulle utvecklas till polissak och leda till åtal.

Det kåserande materialet tog i ingen eller mycket ringa grad upp konsekvensfrågor. Ledarmaterialet hade mer och nyhetssidorna innehöll mest av begrepp med anspelning på konsekvenser. På nyhetsplats var anspelningarna dubbelt så vanliga under den andra fasen jämfört med den första.

I figur 6 kan vi studera utfallet i de olika medierna. Staplarna grundas på det samlade materialet. Det blir i praktiken nyheter och kommentarer men som vi såg i föregående figur nästan inget alls av kåserier.

Figur 6 Förekomst av konsekvensomdömen i olika faser och medier (procent)

Figuren visar att NA skulle kunna betraktas som mest konsekvensneutral, GP och SvD intog en mellanposition, medan AB och TV hade aningen högre förekomst än storstadsmorgontidningarna. Man kan naturligtvis ha starka invändningar mot validiteten i konsekvensbegreppet och diskutera vad det står för. Men mönstret i figur 6 bryter inte mot resultat som redovisats i tidigare avsnitt.

Det kan också förefalla tendensiöst att bara lyfta fram ett exempel, men AB hade i sin allra första artikel (28/5 96) om Marjasin-affären följande rubrik på förstasidan: **Marjasin hotas av åtal**. Ingressen till artikeln på sidan 10 var följande:

"Sigvard Marjasin, förre landshövdingen i Örebro, riskerar åtal för sitt sätt att sköta representationen under sina år som chef för länsstyrelsen. Det framgår av en rapport från riksrevisionsverket som läggs fram inom kort. -Åtal? Det känner jag inte till, säger Sigvard Marjasin till Aftonbladet."

Bildtext: **"Misstänks för fiffel** Under sin tid som landshövding i Örebro län misstänks Sigvard Marjasin ha hanterat kvitton för sin representation på ett olagligt sätt."

I artikeln hänvisas till uppgifter som publiceras i den aktuella dagens nummer av *Dagens Politik*. Vidare uttalar sig en företrädare för RRV som varken vill bekräfta eller dementera uppgiften om åtal.

En iakttagelse som gäller för samtliga medier kan också nämnas. Det handlade om tre formella misstankar redan på ett tidigt stadium i förundersökningen, grovt bedrägeri, undertryckande av urkund samt trolöshet mot huvudman. I rapporteringen var det ofta den första som lyftes fram i de fall inte alla tre förekom i nämnd ordning. Kanske det fanns en pedagogisk lathet bakom detta. Bedrägeri förstår gemene man vad det är, men att förklara vad de båda senare innebär är inte så enkelt.

8.2 Spekulation

Spekulationer kan i värsta fall vara av sådant slag att de inte bara snedvrider sabbilden utan också bidrar till att en person döms på förhand. Norge hade för bara ett par år sedan en mycket uppmärksam affär som handlade om något så allvarligt som övergrepp mot barn. De inblandade dömdes på förhand av medierna men friades senare i den juridiska processen (Bodahl-Johansen och Østbye 1996). I samband med Marjasin-affären måste man utöver det förhandsdömande perspektivet också se spekulation som en motsats till granskande journalistik. Affären var komplicerad, allmänheten hade behov av sakinformation och tydliggöranden, inte spekulationer.

Vid utformningen av undersökningsschemat efter provgenomläsning av 100-talet artiklar sattes tre kategorier upp. Det var spekulation kring varför han gjorde som han gjorde, personlig vinning och spekulation kring utfallet. Under arbetet tillkom efterhand ytterligare kategorier. Det var spekulation kring att andra (på länsstyrelsen) kände till och lät passera, kring eventuell brottsrubricering, kring relationen till Siewert Öholm, kontokortanvändning samt olaga spritförsäljning (formellt eftersom representation debiterades gästerna). Tabell 9 innehåller en sammanställning av förekomsten av spekulation över olika artikeltyper.

Tabell 9 Förekomst av spekulation i olika artikeltyper (procent)

Spekulation	Nyhet	Kommentar	Kåseri	Tot
Saknas	81	70	74	78
Varför han gjorde så	1	4	2	2
Egen vinning	7	16	5	9
Utfallet	2	3	2	2
Andra lät passera	2	4	8	3
Brottsrubricering	0	2	1	1
Relationen till Öholm	4	1	8	4
Kontokort	2	-	-	1
Olaga utskänkning	1	-	-	1
Summa	100	100	100	101
Antal artiklar/inslag	563	159	119	841

Totalt sett påträffades spekulation i 22 procent av artiklarna. Det var minst vanligt i nyhetsmaterialet, 19 procent, mer vanligt på kåserande plats, 26 procent, och på kommenterande plats, 30 procent.

Den typ av spekulation som oftast påträffades avsåg personlig vinning. Den var rikligt förekommande i insändare och ledarkommentarer och ganska vanlig både i kåserier och nyhetsartiklar. Här innefattas allt från mycket grova spekulationer (som vi skall ge exempel på längre fram) till en lindrigare form som innebar att man lyfte fram att gäster betalade representationsfakturer till Marjasins *privata* eller *personliga* konto. I sak är det riktigt att

kontot stod i hans namn, men den sakliga formuleringen borde då ha varit *till ett konto i Marjasins namn* eller liknande.

Relationen mellan Öholm och Marjasin blev föremål för variationsrika spekulationer. Var dom kompisar eller bara samätare (sammandrabbning mellan Jan Guillou och Siewert Öholm i SvT 1:s Speciellt). Det roade flera kåsörer att uttala sig kring relationen men också på nyhetsplats spekulerades det en hel del (tabell 9).

Det tredje mest vanliga ämnet för spekulation rörde frågan om länsstyrelsen eller enskilda personer där kände till vad som pågick, men inte vågade påpeka att de tyckte att representationsredovisningen var okonventionell eller rentav av var medlöpare i olika former. Denna typ av funderingar vädrades framförallt på kommenterande plats och inte så mycket i nyhetsbevakningen. Det är lite förvånande eftersom det är på denna punkt man kanske kunde förväntat sig initiativ till mer granskande journalistik. Förklaringen kan vara att de händelserna låg bakåt i tid, samtidigt som det var angeläget att ha bra källor på länsstyrelsen för bevakningen av det aktuella händelseförloppet.

Ett bidragande skäl till att frågan visar hög andel på kåserande artikeltyp är att Kerstin Hallert i sina (kåserande) recensioner kring TV-bevakningen av affären genomgående tog upp temat i spekulativa hastiga formuleringar. Så här stod det när hon tog upp temat i SvD redan 3/6 96:

"...Om nyhetsjournalister vid TV kunde en smula om svensk förvaltning hade JO också förekommit i sammanhanget, med tanke på hur tjänstemännen på länsrätten agerat vapendragare genom att låta kvitton passera."

Spörsmålet varför han gjorde som han gjorde var främst föremål för reflektioner på kommenterande plats. NA hade den 10/4 97 hämtat detta pressklipp ur *Västerbottens Kuriren*:

"Marjasins handlande är ett mysterium. Den enda rimliga förklaringen är den fartblindhet som är risken med ett långt liv i maktens topp."

Yrsa Stenius skriver den 27/8 96 bl a följande på debattplats i AB:

".../Allt eftersom affären Marjasin har rullats upp har jag personligen undrat över följande: Sigvard Marjasin avslutade en stenig offentlig bana med att bli respekterad landshövding i Örebro. Hur kommer det sig att denne man, som verkligen fått slåss för sin position, sätter hela sin granna final på spel för några ynka tusenlappars skull, för mer verkar han inte ha förtjänat på sitt klippande och klistrande? Jag har inte kommit på något svar. En hypotes kan jag dock tänka mig: Marjasin har inte ansett sig bedra någon. Han har satt sig över regler som han ogillat på det litet Napoleonartade manér han är känd för men i sin egen bokföring har han inte hamnat på plus utan tyckt att saker och ting jämnar ut sig. Andra journalister har undrat precis som jag har gjort. De har inte heller fått något säkert svar eftersom Marjasin vägrat intervjuer. Nu, apropå drevet, uppstår frågan: ska åtminstone några journalister - de är ju många när medierna samfällt ägnar sig åt saken - ge sig ut på självständig jakt efter fakta och omständigheter som kunde fylla ut och kanske nyansera den bild av bedragaren Marjasin som växer fram och som ter sig så gåtfull? Jag tror att många journalister anser att de inte behöver göra det eftersom den oanträffbare Marjasin kan skylla sig själv. På den punkten är jag av annan mening. Journalisterna ska ta reda på så mycket av sanningen som går att ta reda på, inte känna sig befriade från sanningen (ansvar? min kom.) därför att en makthavare inte hjälper till med sitt försvar som han ska."

I tabell 10 lämnar vi det kommenterande materialet och studerar förekomsten av spekulatation på nyhetsplats i de olika medierna:

Tabell 10. Förekomst av spekulatation i nyhetsartiklar/inslag, olika medier (procent)

Spekulatation	SvD	AB	GP	NA	TV	Tot
Saknas	86	70	80	88	70	81
Varför han gjorde så	4	2	1	-	-	1
Egen vinning	4	8	8	5	18	7
Utfallet	2	3	3	2	-	2
Andra lät passera	2	2	3	1	2	2
Brottsrubricering	1	1	-	-	-	0
Relationen till Öholm	1	8	3	3	8	4
Kontokort	-	4	2	1	2	2
Olaga utskänkning	1	2	-	1	-	1
Summa	101	100	100	101	100	100
Antal artiklar/inslag	105	118	102	185	53	563

Utfallet pekar på att NA och SvD hade minst av spekulatation, GP intog mellanpositionen, medan AB och TV hade starkare spekulatationstendenser i nyhetsrapporteringen. Det rörde sig i de senare fallen om relationen mellan Öholm och Marjasin samt om formuleringar med antydning till egen vinning (se ovan).

Enskilda exempel visar att det inte bara handlade om de små nyanserna i formuleringskonsten utan också om bullrande utsagor. AB reagerade snabbt på de första nyheterna om s k dubbelfakturor med att spekulera över personlig vinning. Rubriken den 15/8 96 löd: **Marjasin har gjort fler klipp Nya dubbla räkningar gav tusenlappar i hans egen ficka**

”Sigvard Marjasin har dubbelfakturerat - igen. Länsstyrelsen betalade kalasen, men Marjasin krävde gästerna på pengar. Nu avslöjas att den förre landshövdingen har stoppat 2100 kronor i egen ficka. Sigvard Marjasin var tidigare landshövding i Örebro län. 1994 taxerade han för en årsinkomst på 1,2 miljoner kronor.”

Efter ingressen följde två avsnitt om dubbelfakturor och sen avslutades artikeln på följande sätt under mellanrubriken **”Troligen saltade han räkningen”**:

”/.../-Troligen har han debiterat en högre summa än vad maten kostade eftersom gästerna drack vin från slottets vinkällare, förklarar Sten Renglin, informationschef på länsstyrelsen i Örebro. Sten Renglin och personalen på länsstyrelsen är i dag mycket upprörda över Marjasins affärer och tycker att agerandet är obegripligt. Nu tror Renglin att alla oegentligheter kommit till allmänhetens kännedom. Sigvard Marjasin har vid tre tidigare tillfällen dubbelfakturerat och därmed stoppat skattebetalarnas pengar i egen ficka.”

Dagen efter hade beloppet ökat AB (16/8 96): **Marjasin stoppade 17 000 i egen ficka Nio nya fall av dubbla räkningar**

”Skandalen kring Sigvard Marjasin växer. Nu avslöjas att han dubbelfakturerat för ytterligare 29 000 kronor. Marjasin har sedan stoppat minst 17 000 i egen ficka./.../Han byggde upp en stor vinkällare för representationspengar. Vinet och spriten köpte han på Systembolaget och lät länsstyrelsen betala. Marjasin tog även dubbelt betalt för

festdryckerna. Räknar man bort hans faktiska kostnader för mat och dryck har han stoppat 17 000 kronor i egen ficka. Claes Wahlberg är informationschef på myndigheten civilbefälhavaren i Mellansverige. Han är mycket förvånad över Marjasins framfart.

"Vi trodde han var en hedersman"

-Vi utgick från att allt var i sin ordning och att han inte lurades, säger Claes Wahlberg till Aftonbladet. Nu efteråt kan jag se att vi skulle ha varit mer observanta, inte minst sedan han endast skickade kopior på kvittona.

-Vi trodde han var en hedersman, men han måste ha tappat kontrollen över vad han gjorde, säger Wahlberg."

GP öppnade sin bevakning av affären med en riktig råspekulation på ledarsidan den 29/5 96:

"Inte nog med att det saknas verifikationer och att redovisningar av utlägg är ofullständiga. Omkring 400.000 kronor har förts över från andra konton till representationskontot."

När det gäller varför han gjorde som han gjorde, hade Annette Kullenberg en liten reflektion på nyhetsplats när hon rapporterade från Marjasins presskonferens i Stockholm efter den friande domen (AB 12/2 97):

"Han hade väl helt enkelt betett sig som man gör i hans generation. En generation i arbetarrörelsen har inte hängt med i "allt det nya". De kan inte datorer, de kan knappt skriva maskin. De har gått i den urgamla folkskolan till att börja med och det är väl där, för sextio år sen, som de lärde sig klippa och klistra."

Även Sigvard Marjasin förde fram vad som tangerar spekulationer vid sitt framträdande i Kvällsöppet, när han antydde ett samband mellan RRV:s agerande och att verkets generaldirektör Inga-Britt Ahlenius fanns med i Palmekommissionen. Med egna ord sa han: *".../jag bara konstaterar att det finns ett samband som generaldirektör att agera i ett sammanhang där man egentligen är jävig. Jag har fått en mycket livfull beskrivning av Inga-Britt Ahlenius agerande i mitt fall."* (AB 21/8 96). I den långa intervjun i NA 17/4 97 kan man läsa följande:

".../RRV hade en helt annan avsikt. Deras avsikt var att kvadda mig. Det ska jag så småningom också redovisa.

Marjasin anar en konspiration även i länsstyrelsens hantering av de s k dubbelfakturorna som upptäcktes förra sommaren. Han vill inte kommentera landshövding Gerd Engmans agerande, men:

-Om någon frågat mig hade jag kunnat berätta exakt men det var det aldrig någon som gjorde. Istället sög man på det här och droppade ut det. Ibland kan man tro att de medvetet satt och lämnade ut en faktura i taget.

Om du nu tror så, gör du någon tolkning av det också?

-Som sagt, jag vet inte inte om det var medvetet eller inte. Men det bär på något sätt fröet i sig som gör att man börjar undra."

8.3 Moraliskt eller juridiskt perspektiv

I det föregående avsnittet kunde vi se att det förekom mycket få spekulationer kring brottsrubricering (tabell 9 och 10). Det tyder på att de undersökta medierna inte hade någon större tendens till att döma Marjasin på förhand i juridiskt hänseende. Det förekom dock enstaka klara övertramp, som framgår av exemplen i avsnitt 7.2. Tendensen till moralisk dom

eller fördömanden verkar däremot ha varit mer utbredd, vilket inte minst förekomsten av s k moralepitet i artiklarna tyder på (se figur 3).

I detta avsnitt skall vi på ett övergripande sätt belysa i vad mån medierna anlade ett moraliskt eller juridiskt perspektiv på affären. Kategoriseringen av artiklar med moraliskt perspektiv bygger på explicit moralkritik och indirekt kritik i termer av moralepitet (t ex fiffla) eller uttryck om bristande förtroende mot Marjasin, eller att affären tas upp i termer av politikermoral eller samhällsmoral. Juridiskt perspektiv blir per definition artiklar som handlar om förundersökning, åtal, rättegång och dom. Här finns också artiklar som handlar om advokatbytet och åklagarbytet och alltså inte är upplysande i sakfrågan.

Vi har också tagit med en kategori som benämnts sedvanesystem, vilket (med facit i hand och friande dom) egentligen blev vad affären till slut stannade vid. Klassificering i kategorin gäller artiklar som tar upp RRV:s granskning, som i grunden handlar om vad som är god redovisningssed. I de fall företrädare för RRV talar om att saken bör polisanmälas har perspektivet dock ansetts vara juridiskt. Tabell 11 redovisar förekomsten av de olika perspektiven i olika artikeltyper.

Tabell 11 Perspektiv i olika artikeltyper (procent)

Perspektiv	Nyhet	Kommentar	Kåseri	Tot
Neutralt	12	3	3	9
Juridiskt	31	3	3	22
Moraliskt	30	68	68	43
Både juridik/moral	16	24	9	16
Sedvanesystem	9	1	2	6
Annat/ej tillämpl.	2	1	15	4
Summa	100	100	100	100
Ant. artiklar/inslag	563	159	119	841

Totalkolumnen visar att bevakningen som helhet starkt präglades av ett moraliskt perspektiv. Drygt 40 procent av artiklarna tog upp affären ur ett renodlat moraliskt perspektiv, 16 procent handlade både om moral och juridik medan 22 procent enbart handlade om juridik.

Perspektiven skilde sig markant åt i olika artikeltyper. Det kåserande materialet dominerades helt av moraliska perspektiv. Här fanns också en mängd artiklar av underhållande eller annan karaktär som fördes till kategorin ej tillämplig. Ledare, debatt och insändare dominerades också i samma grad av ett renodlat moraliskt perspektiv (68 procent) eller moraliskt perspektiv med juridiska inslag (eller juridiskt perspektiv med moraliska inslag, 24 procent). Nyhetsmaterialet innehöll lika stor andel artiklar med rent moralisk som rent juridisk aspekt (30 procent). Bland nyhetsartiklarna fanns också sedvaneperspektivet (9 procent) samt ett helt neutralt förhållningsätt utan varken juridiska eller moraliska aspekter (12 procent).

Något tillspetsat kan man påstå att händelseförloppet i sig växlade perspektiv från frågan om god redovisningssed, till moralfrågor och sedan polisiära frågor och juridisk process. Det kan vara intressant att studera huruvida perspektivet i mediebevakningen förändrades mellan olika skeden i affären. Tabell 12 belyser perspektiven under två faser, före respektive efter Marjasin delgavs formell misstanke om brott (29/11 96).

Tabell 12 Perspektiv i olika artikeltyper och olika faser av affären (procent)

Perspektiv	Nyhet Fas 1	Nyhet Fas 2	Kom. Fas 1	Kom. Fas 2	Kås. Fas 1	Kås. Fas 2	Totalt Fas 1	Totalt Fas 2
Neutralt	15	5	5	-	3	3	12	4
Juridiskt	17	55	2	3	-	7	12	38
Moraliskt	40	15	82	44	79	57	53	27
Både juridik/moral	11	24	7	53	2	17	9	28
Sedvanesystem	15	-	2	-	-	2	11	1
Annat/ej tillämpl.	2	1	2	-	16	14	4	3
Summa	100	100	100	100	100	100	101	101
Antal artiklar/insl.	344	219	100	59	61	58	505	336

Anm Fas 1 före formell delgivn av brottsmisstanke Fas 2 efter formell delgivning av brottsmisstanke

Kom.= Kommenterande artiklar, ledare, pressklipp, debatt, insändare.

Kås.=Kåserande artiklar, kåserier, krönikor, recensioner

Totalsiffrorna visar att andelen neutrala artiklar och de som anlade perspektiv på god sed minskade kraftigt om man jämför den andra fasen med den första. Likaså minskade artiklar med ren moralisk ansats, medan de med rent juridisk ökade kraftigt. Blandkategorin med både moraliskt och juridiskt perspektiv ökade också kraftigt. Ser man till hur stor andel av artiklarna som på något sätt innehöll moraliskt synsätt (ren moral eller moral i kombination med juridik) så var den 62 procent under fas 1 och 55 procent under fas 2.

Såväl på kåserande som kommenterande plats kvarstod det moraliska perspektivet samtidigt med att det juridiska tillkom under den andra fasen. På nyhetsplats fanns en starkare tendens till att det juridiska perspektivet ersatte det moraliska.

Om vi lämnar tidsperspektivet och istället jämför nyhetsrapporteringen i olika medier så tyder resultaten i tabell 13 på att det framför allt var NA som avvek. Lokaltidningen hade väsentligt lägre grad av moraliskt perspektiv i nyhetsrapporteringen. Övriga medier tog däremot upp den moraliska aspekten i mycket stor omfattning. Det gällde i synnerhet TV och AB.

Tabell 13 Perspektiv i nyhetsartiklar/inslag, olika medier (procent)

Perspektiv	SvD	AB	GP	NA	TV	Tot
Neutralt	9	11	13	15	6	12
Juridiskt	32	24	29	41	17	31
Moraliskt	31	42	35	18	36	30
Både juridik/moral	13	15	17	12	32	16
Sedvanesystem	12	4	6	12	9	9
Annat/ej tillämpl	2	4	-	2	-	2
Summa	99	100	100	100	100	100
Antal artiklar/insl.	105	118	102	185	53	563

Medierna visade en klar tendens till att presentera Marjasin-affären ur ett moraliskt perspektiv. De medier som når ut till stora befolkningslager hade ofta med någon moralisk aspekt i rapporteringen. Ett talande exempel på att rapporteringen gärna slog an på den moraliska trumman är följande TT-nyhet som publicerades i G-P 13/8 96 under rubriken **Fångar strejkade i protest mot mygel:**

"Karlskoga. Många svenskar har fått nog av mygel, fiffel och fallskärmar. Nu strejkar till och med fångarna - för bättre moral. Tolv interner på Karlskogaanstalten strejkade igår under en halvtimme. Syftet var att markera sitt missnöje med samhällets toppar.

-De borde byta plats med oss, säger förtroenderådets ordförande Ingemar Sandberg. Att fallskärmsavtal på miljonbelopp betalas ut samtidigt som kommunerna drar in på daghemsplatserna har retat upp internerna på den avdelning som i går gick i strejk från sitt verkstadsarbete. Men det som fick bägaren att rinna över var bedrägerimisstankarna mot förre landshövdingen Sigvard Marjasin.

-Han borde dömas till ett kännbart fängelsestraff, säger Ingemar Sandberg, som anser att internerna har lika stor rätt som alla andra att delta i samhällsdebatten."

Det var inte bara GP som tog in telegrammet. Med liten skillnad i redigering fanns det samma dag i SvD, i AB och i NA och kvällen innan i TV4 Nyheterna 22.00 och i Aktuellt 21.00.

Telegrammet har inte bara ett moraliskt perspektiv utan också en juridisk markör: *"borde dömas till ett kännbart fängelsestraff"*. En liknande markör fanns i det TT-telegram som lät meddela att förundersökningen inletts och som togs in av såväl NA som GP och SvD den 13/6 96: *"Misstankarna gäller trolöshet mot huvudman och/eller bedrägeri, brott som kan ge upp till två års fängelse."* Den här typen av markörer var dock inte särskilt vanliga. Det förekom även formuleringar av det här slaget: *"Trots att åklagare har inletts en förundersökning är Sigvard Marjasin formellt inte anklagad för brott"* (AB 3/8 96).

Om medierna på något vis agerade domstol så var det moralisk domstol, inte juridisk. Det var dubbelt så vanligt att framhäva moralperspektiv än juridiskt perspektiv. Den höga grad av moralaspekter som förmedlades till allmänheten kan i sig själv ha bidragit till att många människor förvånades över domslutet. Den bild som fördes fram av olika aktörer kan också ha bidragit till att skapa förvåning över affärens epilög. I nästa kapitel skall vi uppehålla oss vid denna bild och vid vem det var som fick komma till tals i artiklarna och medverka till att skapa denna bild eller eventuellt ge en motbild.

9. Beskrivningen av Marjasin

Oberoende av moralperspektiv kan man anta att den bild som förmedlades av medierna i stora delar var negativ för Marjasin. Att utsättas för särskild granskning av RRV, bli polisanmäld, vara föremål för en omfattande polisutredning, åtalas och hamna i rätten är inte positivt och mediexponeringen blir följaktligen heller inte positiv i sådana här sammanhang. Var det någon som ställde upp och försvarade honom eller var alla aktörer kritiska? Och vad var det då huvudsakligen för kritik som riktades mot honom? Det är ett par av de frågor vi skall belysa i detta kapitel.

9.1 Hur omtalades Marjasin

I anslutning till registreringen av sakområden kodades vilka aktörer som uttalade sig i artiklarna (framträdande eller agerande aktör) och vem som omtalades (omtalad aktör). Den första typen kan betecknas som subjekt och den andra som objekt (Asp 1982). Man kan också använda termerna aktiv respektive passiv aktör.

Upp till tre framträdande, respektive omtalade aktörer registrerades när så förekom i artiklarna. Här skildes i förekommande fall mellan huvudaktör och andra och tredje aktör. I underlaget till tabell 14 har vi vägt samman dessa och således fått fram antalet gånger Marjasin förekom som agerande respektive omtalad aktör i förhållande till övriga aktörer (basen är inte längre antalet artiklar utan antalet aktörer).

Med tanke på att Marjasin var huvudperson under så gott som hela händelseförloppet är det självskrivet att han ofta förekom som omtalad, passiv aktör i artiklarna. Mot bakgrund av att han undvek att uttala sig för media är det lika självskrivet att han sällan var framträdande aktör. Totalt sett förekom han nästan 5 gånger så ofta i egenskap av omtalad aktör som agerande aktör på nyhetsplats. Det skilde sig dock mellan olika medier. I NA och TV fick han större exponering som framträdande aktör än i GP och SvD. Han påträffades inte lika ofta som omtalad aktör i NA som i övriga medier. NA:s nyhetsrapportering i affären var således inte lika starkt fokuserad på Marjasin utan inriktades i högre grad också på andra aktörer (tabell 14). Här fanns dels det lokala perspektivet som innebar att länsstyrelsen oftare var omtalad aktör i just NA men också riksintresset för rättegången bidrog säkert till att aktörerna i den juridiska processen mer frekvent omtalades i lokaltidningen.

Tabell 14 Marjasin som framträdande och omtalad aktör, olika medier (procent)

Marjasin som aktör	SvD	AB	GP	NA	TV	Tot
Agerande aktör nyhetsplats	10	14	8	19	17	15
Omtalad aktör nyhetsplats	78	81	70	62	75	71
Omtalad aktör komment. plats	63	60	72	64	-	65
Omtalad aktör kåserande plats	71	69	62	45	-	66
Antal aktörer nyhetsplats	152	189	158	338	122	959
Antal aktörer kommenterande plats	35	25	51	108	-	219
Antal aktörer kåserande plats	55	36	36	15	-	142

I det kommenterande materialet är det per definition artikelförfattaren som intar rollen som agerande aktör. Vi kan dock notera att Marjasin omtalades i lägre omfattning i de kommenterande spalterna jämfört med nyhetsplats. Där upptog bl a andra medier och journalister en viss plats som omtalade objekt i samband med den mediedebatt som fördes.

På vilket sätt omtalades han då i de olika artikeltyperna? I något över hälften av fallen var det i negativa ordalag (kritik), i 16 procent var det i positiva termer (stöd), i 18 procent var det i neutral och i 11 procent ironisk form. Den sistnämnda dominerade i de kåserande artiklarna medan negativa omdömen var kraftigt dominerande i de kommenterande artiklarna. På nyhetsplats registrerades en mindre övervikt av negativa värdeomdömen, 54 procent, mot 19, procent positiva och 22 procent neutrala (tabell 15).

Tabell 15 Hur omtalades Marjasin, olika artikeltyper (procent)

Omtal	Nyhet	Kommentar	Kåseri	Tot
Neutral	22	7	6	18
Positiv	19	9	5	16
Negativ	54	76	25	55
Ironisk	5	8	64	11
Summa	100	100	100	100
Ant omd	682	143	94	919

Av tabell 16 framgår att NA avvek markant från övriga medier i den bild som gavs på nyhetsplats. Mer än hälften (51 procent) av de framträdande aktörernas uttalanden om Marjasin var antingen positiva (27 procent) eller neutrala (24 procent) medan 48 procent var negativa. Detta måste naturligtvis relateras till att Marjasin oftare förekom som agerande aktör i lokaltidningens rapportering och när han då uttalade sig var det förstås antingen i positiva omdömen om sig själv (t ex jag har gjort rätt) eller neutrala (t ex avvisade kritik). Det senare kan avläsas i tabell 17. En liknande tendens gör sig också gällande i TV-kanalernas rapportering. Här måste dock tolkningen vara mer försiktig eftersom underlaget är begränsat.

Tabell 16 Hur omtalades Marjasin, nyhetsartiklar/inslag, olika medier (procent)

Omtal	SvD	AB	GP	NA	TV	Rapport	Aktuellt	TV4	Tot
Neutral	25	22	19	24	19	26	16	9	22
Positiv	12	16	14	27	24	19	23	35	19
Negativ	60	54	57	48	57	55	61	56	54
Ironisk	3	8	10	1	-	-	-	-	5
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ant omd	118	153	110	209	92	38	31	23	682

Ett illustrativt sätt att jämföra hur Marjasin exponerades i olika medier kan vara att väga samman de olika aspekterna till ett samlat index. Kent Asp har konstruerat ett sådant som han kallar aktörsbehandlingsindex (AB-index) och som han använder för att jämföra hur olika partier behandlas på nyhetsplats i olika medier under valrörelserna (t ex Asp 1988).

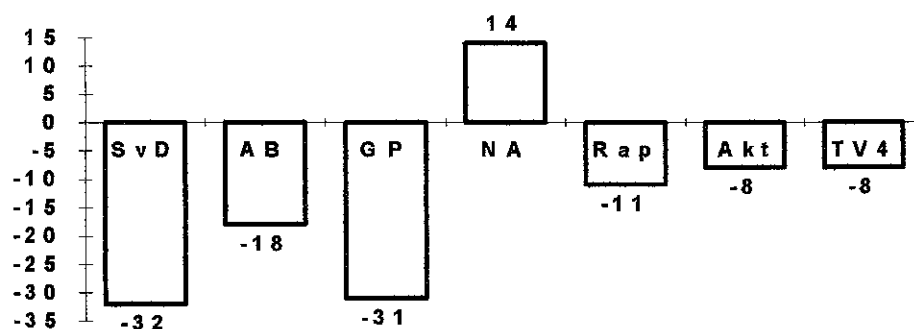
Indexet är en sammanvägning av (1) antalet gånger man får komma till tals som framträdande aktör, (2) antalet gånger man som omtalad aktör får positivt omdöme, (3) antalet gånger man omtalas negativt och (4) antalet gånger man omtalas på ett neutralt sätt. Att få komma till tals liksom att omtalas på ett fördelaktigt sätt (1 + 2) kan ses som uttryck för positiv exponering.

Indexet beräknas som skillnaden mellan antalet gånger aktören får positiv exponering (1+2) och antalet gånger aktören får negativ exponering (3) dividerat med det totala antalet gånger aktören exponeras (1+2+3+4). Multipliceras resultatet med 100 erhålls värden som kan variera mellan -100 (enbart negativ exponering) och +100 (enbart positiv exponering).

Att Marjasin själv valde att undvika att uttala sig för medierna är naturligtvis något som måste beaktas vid tolkningen av resultatet.

Figur 7 Exponeringen av Marjasin på nyhetsplats i olika medier (AB-index)

AB-index

Aktörsbehandlingen av Marjasin skilde sig markant åt i olika medier. I lokaltidningen fick han en svagt positiv exponering, i TV-nyheterna en svagt negativ och i SvD och GP en starkare negativ exponering.

Det oväntade resultatet för de båda storstadsmorgontidningarna jämfört med kvällstidningen avspeglar att han i mindre grad figurerade som agerande aktör i de förras nyhetsrapportering. AB som ibland använde sig av gamla uttalanden från Marjasin i samband med nya händelser i affärens förlopp, gav honom härigenom en indirekt eller artificiell form att komma till tals på. Det medförde att han fick en mindre negativ samlad exponering i AB jämfört med i de storstadsmorgontidningarna.

9.2 Vem kom till tals

Den professionella journalistiken innebär att hållningen bör vara objektiv och saklig på nyhetsplats, medan kommenterande och kåserande avdelningar är plats för att uttrycka personliga värderingar och åsikter. Nyhetsjournalistik går ut på att anskaffa material och att bearbeta anskaffat material och redovisa det för läsarna/lyssnarna/tittarna (Asp 1988).

De agerande aktörerna i nyhetsartiklarna kan således fungera som källreferens, de kan ha rollen av intervjuperson och de kan vara aktörer i det händelseförlopp som refereras. Rollerna kan kombineras, en person kan exempelvis på en och samma gång vara källa och aktör (Hedman 1996). Ett konkret exempel är en företrädare för RRV som är aktör i den särskilda granskningen (händelsen) och källa till uppgiften om sönderklippta kvitton.

Tabell 17 visar vilka aktörer som släpptes fram i den bevakning där Marjasin var omtalad aktör. Samtidigt kan vi utläsa med vilken valör han omtalades. Som redan nämnts kan vi se att han omtalade sig själv främst i positiva ordalag och i någon mån neutralt. Han var sällan självkritisk, vid några tillfällen tillstod han att han betett sig klantigt.

Tabell 17 Värdeomdömen om Marjasin i nyhetsartiklar fördelat på olika aktörer (procent)

Framträdande aktör	Neutral	Positiv	Negativ	Ironisk	Tot
Marjasin	9	56	1	-	13
Länsstyrelsen Örebro	13	1	12	-	10
Andra inblandade	10	-	5	-	5
Allmänhet Örebro	-	-	1	-	0
Allmänhet övrigt	-	-	3	-	2
Rikspolitiker (s eller v)	4	-	3	-	2
Rikspolitiker (borgerlig)	1	-	1	-	0
Företrädare fackförbund	2	-	1	-	1
Företrädare organisationer övrigt	3	1	5	-	3
Forskare el annan expert	1	2	5	-	3
Annan landshövvd/länsstyrelse	4	-	0	-	1
RRV	2	-	16	-	9
Annan myndighet	1	-	1	-	1
Marjasins hustru eller barn	1	2	-	-	1
Kultur/samhällsdebattör	-	1	1	10	1
Journalist/redaktör	5	2	13	40	10
Annat medium	5	-	3	-	3
Siewert Öholm	2	1	-	-	1
Åklagare	19	1	21	-	16
Advokat	4	30	3	-	8
Revisionsbyrå	1	-	1	-	1
Polis	6	-	2	-	3
Domstol	4	3	-	-	2
Revy/kabarét	2	1	-	49	3
Ej namngiven källa	-	-	2	-	1
Summa	99	101	100	99	100
Antal omdömen	150	132	370	30	682

I förhållande till samtliga aktörer som uttalade sig om just Marjasin, framträdde han själv i 13 procent av fallen. Sett till enskilda aktörer var han (trots sin tystnad) den som framträdde näst oftast, det var bara åklagarna som uttalade sig oftare (16 procent). Andra som förekom rikligt var länsstyrelsen (10 procent), journalister (10 procent) och advokater (8 procent). Det handlar om de som var delaktiga under längre tid i affärens förlopp.

Man kan kanske undra varför åklagarna kunde komma till tals dubbelt så många gånger som försvarande advokater. Det måste då understrykas att vi tittar på det nyhetsmaterial där Marjasin var omtalad aktör. Totalt sett hade advokaterna 10 procent framträdanden i

nyhetsmaterialet mot 15 procent för åklagarna. Tendensen kvarstår och den speglar att Marjasins första advokat (Jonas Reiner) valde att ligga lågt i uttalanden till medierna, medan den första åklagaren (Lennart Almqvist) var mycket frikostig med uttalanden (så frikostig att han senare byttes ut på begäran av Jonas Reiner och efter juridiskt beslut av överåklagare Folke Ljungvall).

Att studera i vilka ordalag Marjasin omtalades av enskilda aktörer låter sig också göras i tabell 17, även om tabelluppställningen manar till försiktighet i jämförelsen av relativa tal (absoluta tal kan beräknas på grundval av antal omdömen längst ned i tabellen). De uttalanden som gjordes av olika företrädare för länsstyrelsen var antingen neutrala eller negativa och sällan positiva. När det gällde "andra inblandade parter" förekom neutrala omdömen relativt ofta. Det handlade här vanligen om representationsgäster som "dubbelfakturerats" och som många gånger uttalade sig i försiktiga snarare än i alltför kritiska ordalag. De representanter ur allmänheten som förekom i nyhetsmaterialet fällde däremot ensidigt kritiska uttalanden. Inte heller från rikspolitiker förekom det något stöd. Deras omdömen var neutrala eller negativa. Några uttalanden från lokala politiker stod över huvud taget inte att finna i rapporteringen.

Bland journalister var tendensen till negativa värdeomdömen mycket tydlig även om de också stod för en del neutrala och positiva utsagor. Siewert Öholm förhöll sig antingen neutral eller i några fall stod upp för Sigvard Marjasin.

RRV var så gott som ensidigt kritiskt och bland de juridiska aktörerna var omdömena neutrala eller negativa, bortsett från advokaterna som naturligtvis stödde sin klient. Polisen fällde i hög grad neutrala utsagor, domstolen var också neutral eller förstås positiv i det för den åtalade så gynsamma domslutet.

Det fanns några fall där icke namngivna källor framträdde med kritik. Det var förutom kvällstidningen AB också morgontidningen SvD (12/8 96) som lyfte fram sådana aktörer. Att i övrigt gå ner på enskilda medier i aktörsanalysen skulle föra för långt. Men slutsatsen när man ser till resultatet i tabell 17 är att nyhetsrapporteringen, med fokus på Marjasin som huvudobjekt, knappast kan sägas ha varit ensidig. Resultatet visar på stor spridning både vad gäller förekomst av olika framträdande aktörer och karaktären på deras utsagor.

Vi kan också notera att när Marjasin själv fick inta rollen av framträdande aktör så var det för att försvara sig. Totalsiffran för dessa framträdanden var som nämnts 13 procent (tabell 17), vilket kan jämföras med att alla hans framträdanden på nyhetsplats uppgick till 15 procent (tabell 14). I de fall han var ensam huvudaktör i artiklarna/inslagen och uttryckte sig på negativt sätt så riktade han kritiken i 51 procent av fallen mot medierna, i 35 procent mot RRV, i 9 procent mot sig själv och i 5 procent mot länsstyrelsen.

9.3 Vilken typ av kritik

När det gäller negativa omdömen så lät vi specificera vilka olika typer av kritik som fördes fram. Detta gjordes enbart för det som den huvudsakliga delen av artiklarna/inslagen handlade om, inte för det som framfördes av andra- eller tredjeaktörer när sådana förekom.

Tabell 18 visar vilken typ av kritik som fördes fram i de artiklar där Marjasin var huvudomtalad aktör. Här kan vi vidga perspektivet och förutom nyheter också se till kommentarer och kåserier.

De vanligaste negativa omdömena gällde moralen och bristande förtroende, därefter kom sådana omdömen som kopplades till brottsmisstankarna och de senare åtalspunkterna. På tredje plats kom negativa omdömen som handlade om personlig vinning, vilket också är en form av moralisk kritik. Resultatet är således i linje med vad vi fann i avsnittet om det moraliska perspektivet i rapporteringen.

Tabell 18 Typ av kritik i olika artikeltyper med Marjasin som huvudomtalad aktör (procent)

Typ av kritik	Nyhet	Kommentar	Kåseri	Tot
Tagit hem kvitton	3	-	-	2
Bristande rutiner	4	1	4	3
Felprioritering att klippa kvitton	1	1	9	1
Klippning i sig	3	-	13	3
Egen vinning	9	15	22	11
Strider mot god sed	12	2	4	9
Inget förtroende/moralkritik	30	53	35	36
Ledarstil	5	14	-	7
Misstanke om brott	30	9	-	22
Mediernas agerande	-	-	4	1
Kritik mot andra	-	-	-	-
Kritik mot M:s mediehantering	3	6	9	4
Summa	100	101	100	99
Antal artiklar/inslag	239	89	23	351

Inte oväntat skilde sig kritiken åt i de olika artikeltyperna. Kåserierna (när de inte var ironiska) stod i första hand för moralkritik, i andra hand för kritik mot egen vinning i samband med s k dubbelfakturor, och i tredje hand för kritik mot kvittoklippning. De rena moralfördomandena var mer vanliga på kommenterande plats än någon annanstans.

En utbredd kritik i ledare, pressklipp, debatt- och insändarartiklar riktade sig mot Marjasins ledarstil. Det vanligaste temat syftade på att den skulle ha varit så auktoritär att ingen vågade säga ifrån. GP och SvD uppehöll sig mer vid temat än AB och NA (t ex GP 15/8 96, 20/8 96, 21/10 97 och SvD 18/8 96, 22/8 96, 1/9 96 eller AB 25/8 96 och NA 3/12 97, 12/12 97).

På nyhetsplats kompletterades moralkritiken med de negativa omdömen som brottsmisstankarna i sig innebar. Dessutom tog nyheterna upp sedvaneperspektivet, dvs den kritik mot god redovisningssed som RRV stod för.

Eftersom analysen nu bygger på ett kraftigt avgränsad del av materialet är det inte meningsfullt att bryta ner det ytterligare på enskilda medier. Vi kan nöja oss med att konstatera att det var en mer mångsidig och jämnare nivåfördelad kritik som återgavs på nyhetsplats och att denna tendens också kännetecknade de enskilda medierna.

Man får samtidigt inte glömma bort att det enbart är nyhetsmaterialet som undersökts för de tre TV-kanalerna. Att döma av förekomsten av ironi och moralkritik i tidningarnas kåserande och kommenterande material är det troligt att Marjasin ansattes av såväl moralkritik som ironi och satir i andra program i de olika TV-kanalerna.

10. Mediekritiken

Debatten om mediernas roll och agerande i Marjasinaffären hade två huvudinriktningar i det studerade materialet. Den ena fokuserade på mediernas agerande (12 procent av all specificerad kritik i artiklarnas huvudinnehåll, tabell b i bilaga), den andra på Marjasins sätt att hantera medierna (3 procent, tabell b i bilaga).

Kritiken mot Marjasins mediehantering var i sin tur av två slag. Det ena tog fasta på hans tystnad (*ovilja till engagemang*) det andra riktade in sig på att hans förklaringar var näst intill obegripliga när han väl uttalade sig (*innehållets karaktär*). Debatten kring mediernas agerande hade två olika teman. Det ena handlade om rapporteringen, d v s arbetsmetoderna och vad som skrevs (*innehållets karaktär*), det andra om undfallenheten i det att Marjasin tilläts välja i vilket medium och under vilka förutsättningar han ville framträda (*ovilja till engagemang*). Nedanstående tabell illustrerar hur kritiken fördelade sig över de olika ämnena i sådana artiklar där mediefrågor utgjorde det huvudsakliga innehållet.

	<i>Innehållets karaktär</i>	<i>ovilja till engagemang</i>
<i>Kritik mot Marjasins mediehantering</i>	Obegriplig 9 procent	Tystnad 15 procent
<i>Kritik mot mediernas hantering av "affären"</i>	Rapporteringen 55 procent	Undfallenhet 21 procent

Summa 100 procent

Antal artiklar 56

Det fanns också ett femte tema i debatten kring mediernas roll. Det fokuserade på Siewert Öholm och tog upp moraliska och principiella aspekter kring det lämpliga i att det kunde finnas en relation mellan granskaren och den granskade. Det blev aldrig klarlagt hur nära relation de hade. Men efter rekommendation från en snabb intern utredning vid Göteborgs-TV och eftersom Öholm upplevde att hans trovärdighet ifrågasattes, så tog han en kortvarig "time out". Vi skall fortsättningsvis uppehålla oss vid kritiken mot Marjasin och mot medierna. Debatten om mediernas agerande beskrivs med en rad exempel av Fischer och Pedersen (1998).

10.1 Kritik mot Marjasins tystnad

Mediedebatten kring Marjasin startade i ett tidigt skede och tog då upp hans tystnad. Den 12 augusti 1996 hade NA stora rubriker (på sidan 1 och 6): **Träd fram, Marjasin**. Det var Helle Klein, tidigare chefredaktör för *Örebro-Kuriren*, på besök i sin gamla hemstad:

"-Det är dags för Sigvard Marjasin att sluta tiga. Nu måste han lämna tystnaden, stiga fram och förklara sig.

"/.../-Marjasin gör precis samma misstag som en del politiker. Han tror att han kan tiga sig igenom processen. Eller komma med undanflykter. Det håller inte. Raka och ärliga besked, även om de är plågsamma är det enda rätta."

Två veckor senare hade AB uppe temat ur en helt annan synvinkel på avdelningen "Kvinna" (31/8 96):

"Fram för fruarna. Männen som gömmer sig bakom sina fruar när det stormar. Marjasin, Clinton & Öholm skickar frun till "fronten" när media-drevet går.

"/.../I flera veckor under sensommaren fick fru Kerstin Marjasin mota pressen i porten när landshövdingen själv gömt sig i sommarstugan."

Temat dök även upp när hela affären uppsummerades (AB 2/12 97):

"...den förre landshövdingen, förklarade igår varför han höll tyst under de veckor som uppståndelsen om honom i medierna var som störst i fjol. Han ansåg det helt enkelt inte meningsfullt att offentligt kommentera de anklagelser som riktades mot honom. Men om Marjasin inte ville ge sin version av det inträffade i press, radio och TV är det väl inte så underligt om bilden blev ofullständig och i vissa avseenden rent av missvisande?"

Reaktionerna från medierna illustrerar att Marjasin-affären bröt mot medielogiken på ett speciellt sätt jämfört med många andra s k affärer. Huvudpersonen undvek medierna, som då fick det svårare än normalt att få med båda sidornas versioner eller ställa parterna mot varandra.

10.2 Kritik mot Marjasins oklarhet

När Marjasin väl trädde fram i en bandad intervju i Kvällsöppet, riktades kritiken mot att han hade svårt att göra sin version och sina förklaringar begripliga. Dagen efter framträdandet hade AB en fet rubrik på förstasidan (21/8 96):

*"Aftonbladets Lena Mellin: **Marjasin spred bara förvirring**"*

I SvD (22/8 96) skrev Eddie Tistelgren på ledarsidan:

"Min redaktör har nu bett mig att försöka uttrycka någon åsikt om tisdagens ordentligt förhandsreklamerade intervju i TV2:s Kvällsöppet. Det är inte alldeles enkelt. Jag begrep nämligen mycket litet av vad Marjasin försökte säga."

GP (22/8 96) hade på nyhetsplats en artikel från TT som använde sig av greppet att låta några PR-expertter ge betyg på framträdandet:

"Dålig tajming, förvirrat budskap, suspekt intryck. PR-proffsen gör tummen ner för Sigvard Marjasins TV-framträdande. -Om jag hade haft hand om honom så hade han varit tyst ett tag till, konstaterar Cristina Erikson, VD för PR-firman Make Public/.../Jacob Nyberg på Jerry Bergström AB, en annan känd PR-byrå, tycker att upplägget att ge en journalist en intervju, men vägra uttala sig för andra var mindre genomtänkt."

I en intervju i NA (17/4 97) säger Marjasin tillbakablickande att han tycker inte att han borde lastas för att TV-intervjun lämnade så många obesvarade frågor efter sig. *"-Men jag kunde ju bara svara på de frågor jag fick. Jag kan ju inte gärna både ställa frågor och ge svaren."*

10.3 Kritik mot mediernas undfallenhet

Den skarpaste kritiken mot mediernas undfallenhet framfördes i SvD. Gustaf von Platen deltog med ett par inlägg i mediedebatten kring affären. Den 30/9 96 skrev han bl a följande på debattsidan Brännpunkt:

"Det har ordats mycket om mediernas makt. Förvisso är vår makt stor, men jag menar att det skett en omärklig maktförskjutning. "Intressanta" personer - sådana som Sigvard Marjasin och Gudrun Schyman - väljer själva när, hur och var de vill framträda - vi ställer upp, vi gör ett scoop. Ibland framföres krav om att en viss journalist ska intervjuas, eljest blir det ingen intervju."

Tidningens dåvarande TV-recensent Kerstin Hallert tog upp temat vid flera tillfällen. Ett exempel 23/8 96 löd så här:

"Det står i tidningen att de sa i Kvällsöppet att Marjasin kan bryta och därför spelades intervjun in i förväg/.../Sigvard Marjasin var alltså tänkt att malas ned till önskad nivå i behov av moderligt skydd av Birgitta Sandstedt. Han slapp alltså gå genom TV-husets portar, han undgick alla oljigt leende värdinnor, han slapp sitta i sminkstolar bland övriga medverkande. Ingen av TV:s ritualer bet på honom fast han fick särbehandling./.../Åtskilliga ganska märkvärdiga höjare av nationell och internationell status har sett sig reducerade till just precis simpla nummer i en TV-sändning att ropas in när det passar TV. Men Marjasin, han slapp. Han behövde aldrig sitta med någon annan och vänta på framträdande i studion."

10.3 Kritik mot mediernas rapportering

I den principiella debatten kring mediernas rapportering framförde Yrsa Stenius kritik som kan ses som en pendang till ovanstående påståenden om undfallenhet (AB 27/8 96):

"Jag blev inte klok på Sigvard Marjasins affärer fast han fick utveckla dem i lugn och ro inför en lyssnande reporter och det berättar mycket mer om den här historien än en eventuellt direktsänd jättebatalj med K G Bergström. Och gudarna ska veta att en samlad kritisk journalistopinion sett till att Marjasin inte fått en enda bonuspoäng av sitt framträdande. Så hjälplös är inte den svenska journalistkåren att dess roll i samhället urholkas av att en ansatt makthavare väljer formerna för sitt försvarstal. Betydligt riskablare ur det journalistiska uppdragets synvinkel är indignationsbacillen som mejar ned det journalistiska omdömet och får skribenter att driva med Marjasins kortvuxenhet och idka lyteskomik."

Men Gustav von Platen skrev också (SvD 30/9 96):

"Skyldig eller icke skyldig? Hur många tvivlar idag på att Sigvard Marjasin är en kriminell person - innan förundersökning för brottmål ens hunnit påbörjas. Så är det inte i Frankrike, där tidningarna fortfarande är nära knutna till partierna och där journalisterna är individualistiska nog att inte jaga i flock. Därför framföres förmildrande omständigheter och inte bara besvärande indicier i medierna. Resultatet är att allmänheten får en rättvisare bild, vilket är till gagn inte bara för den omskrivne. Både den demokratiska processen och medierna själva tjänar på det; journalistkåren gör ett bättre jobb. Att journalisterna vägrar att ropa i samma megafon bidrar också till att ge rimligare dimensioner åt affärer, som i Sverige blåses upp till skrattretande proportioner."

Det förekom även en hel del kritik som pekade ut enskilda medier. Den kritik som framfördes i storstadsmorgontidningarna riktades genomgående mot kvällspress och TV. Gustav von Platen igen (SvD 20/8 -96):

"Marjasin är enligt Expressen Sveriges mest jagade man. Det är ett expertutlåtande. Expressen vet hur slipstenen dras. Var gömmer du dig Sigvard?"

I en TV-debatt 25/8 96 kritiserade Siewert Öholm kraftfullt en artikel om Marjasin i den dagens utgåva av *Expressen*. Kritiken följdes upp av storstadsmorgontidningarna (GP 26/8 96, SvD 26/8 96) och fortsatte i SvD 8/9 och 1/9. Den 1/9 löd rubriken: **Expressens satir stinker**

"I Expressen från förra söndagen återfanns en del av rekvisitan från de antisemitiska angreppen i 30-talets Tyskland. I dessa angrepp, ofta i den förmenta satirens form, framställdes judarna som otyska. För att göra detta använde sig skribenterna ibland av namnlekar. Rubriken på Expressens "satir" anknyter direkt till den traditionen: 'Klipp klistra / spring med / Sigvard Mazarin'."

I avdelningen Världens Gång i GP riktade krönikören mer allmän kritik mot TV (11/4 97 och 7/11 97):

"Det har gått flera dagar nu utan att tidningarna har skrivit om honom och den perfida televisionen driver inte längre med hans utseende."

I NA förekom i slutskedet av affären inte bara kritik mot kvällstidningen AB (23/10 97) utan också mot morgontidningar ute i landet (se t ex bilaga 3).

När de undersökta medierna släppte fram eller, i slutskedet, själva vände sig till experter för att få kommentarer kring mediefrågorna så var det främst de lokala källorna som utnyttjades. I NA (29/11 97) uttalade sig forskare från Högskolan i Örebro, i GP (28/11 97) forskare från Göteborgs universitet och i SvD (22/8 96) respektive Aktuellt (21/8 96) forskare från Stockholm.

10.5 Mediernas makt

I boken *"Om pressen kommer"*, som är en handledning för makthavare att möta medierna, tar två erfarna journalister, Ernst Klein och Ulf Nilson (1997) bl a upp Marjasin-fallet. De menar att strategin (eller panikreaktionen) att undvika medierna var förödande och enbart gjorde journalisterna mer blodtörstiga. De målar upp ett scenario där Marjasin borde ha undvikit framträdanden i etermedier och i stället gått ut i pressen för att få fram sin version på ett begripligt sätt. Därefter hade det varit mer problemfritt med intervjuer i TV och radio och affären hade tagit en annan vändning. Detta är naturligtvis spekulationer.

Men Marjasin insåg säkert att tystnaden var ett problem. Han beskriver det själv som en panikreaktion (NA 17/4 97) och hans advokatbyte verkar ha varit föranlett av att han ville ha någon som var mer erfaren, inte minst i konsten att hantera medierna. (NA 12/11 96). Silbersky hann knappt bli anlitad innan han gick ut kraftfullt i medierna (t ex GP 17/11 96):

"...Leif Silbersky, är mycket kritisk mot biträdande överåklagare Peter Hertting i Örebro, som har kommenterat misstankarna mot Marjasin i pressen. Omdömeslöst, säger Silbersky och pekar på att hans klient ännu inte är delgiven misstanke om brott."

*-Jag är väldigt förvånad, för att inte säga upprörd, över att åklagaren nu går ut och kommenterar detta. Jag har aldrig varit med om maken, säger Leif Silbersky./.../
-Trots 30 års erfarenhet som brottmålsadvokat kan jag inte erinra mig en situation där åklagaren talar om att misstankarna står sig och vilken som blir brottsrubriceringen."*

Någon dag efter att åtalet väckts valde Silbersky och Marjasin att låta sig intervjuas i radioprogrammet Efter Tolv. Det var ett mycket medvetet val. Så här skrev AB (7/4 97):

"Den före landshövdingen i Örebro län kom till Radiohuset i Stockholm igår för att medverka i radioprogrammet Efter Tolv. I sällskap hade han sin advokat Leif Silbersky. Varför vill ni prata just nu?"

-Vi fick ett erbjudande att svara på frågor. Direktsändning i radio är ett bra forum. Ingen kan redigera svaren. -Och jag vill betona att vi inte fått tillgång till några frågor i förskott."

Den första advokaten Jonas Reiner, kan inte helt beskyllas för bristande mediehantering. Dagen efter Kvällsöppet-intervjun gick han ut i en lång debattartikel på SvD Brännpunkt (21/8 96) och försökte bringa klarhet i frågorna om representationsturer ur ett juridiskt perspektiv. Det fick inget större genomslag. När den värsta uppståndelsen kring Kvällsöppet-framträdandet hade lagt sig tillfälligt, gick Reiner ut i TV:s Rapport den 23 augusti 1996 och krävde att åklagaren skulle bytas ut som förundersökningsledare. Skälet var bl a vissa uttalanden om förundersökningen som fanns i en artikel i *Expressen* den dag som Marjasin var med i Kvällsöppet.

Detta utspel fick stort genomslag i pressen påföljande dag. Samma dag (24/8 96) fanns en artikel på DN:s debattsida där juristen och före detta Parisambassadören Carl Lidbom också gick ut i ett kraftfullt angrepp på åklagaren. Han hävdade att det var tjänstefel av åklagaren att uttala sig i medierna om förundersökningen. Lidboms utspel fick också stort genomslag (AB 25/8 96, SvD 25/8 96). GP skrev bl a så här på ledarsidan under rubriken **Rättsäkerhet även för Marjasin** (25/8 96):

"...Det är medias uppgift att rapportera om vad som framkommer, och där har Marjasin haft möjlighet att kommentera. Men det är en annan sak när den ämbetsman som har befogenhet att väcka åtal uttalar sig. I skuldfrågan skall han föra sin talan inför domstolen, vars uppgift det sedan är att fria eller fälla. Ingen vet ännu om och i så fall för vad Sigvard Marjasin kommer att åtalas och kanske fällas, eller vad påföljden då kan bli. Rättsapparaten får inte gå händelserna i förväg. Det är bra att Lidbom sagt ifrån om detta."

Åklagaren, Lennart Almqvist, försvarade sig bl a i SvD (25/8 96):

"-Om man nu avsätter mig som en del krävt, vad blir då nästa steg? Att man får välja åklagare på samma sätt som man väljer medium att framträda i?"

Så här skrev AB som inte kunde låta bli att ge en perspektivmarkör om fiffel (25/8 96):

"Men Lennart Almqvist säger till Aftonbladet att han inte röjt något av förundersökningens sekretess. Han har låtit sig intervjuas i medierna för att folk inte skall tro att det pågår någon mörkläggning i dessa fiffeltider.

-De medborgare som betalar min lön bör få veta att jag faktiskt arbetar med den här utredningen.

Carl Lidbom:

-Det får väl Almqvist förklara för JK"

I NA fick saken en helt annat vinkel. Där hävdade åklagare Almqvist (30/8 96) att han blivit felciterad av *Expressens* journalist. Det resulterade i en insändare i NA (31/8 96), där *Expressens* dåvarande chefredaktör Christina Jutterström försvarade sin medarbetare.

Hur som helst, regionåklagare Almqvist ersattes av överåklagare Peter Hertting. Den senare ansattes inte bara av advokat Silbersky (se ovan GP 17/11 96), utan också i medierna. I synnerhet i GP:s och NA:s rapportering från rättegången kunde man tidigt utläsa markörer om hur det hela skulle sluta, (GP 21/10 97):

"Advokat Leif Silbersky slog tidigt an en ton som tycktes gå ut på att inför rådmannen Birgitta Ågren och de tre nämndemännen underminera åklagarens auktoritet i rättssalen. Genom sin pondus, sin höga klara röst och rappa frågor hade han också en viss framgång. Åklagaren å sin sida hade klara problem att förklara sammanhangen och stundtals då han använde en tavla för att rita upp turerna kom man att tänka lite på Kurt Olsson....."

NA (21/10 97):

"Om Marjasins sätt att representera tidigare målats med ganska breda penseldrag i media, så lades det nu fram av åklagare Peter Hertting med en tidsödande noggrannhet. Bara åklagarens yrkanden tog en timme. Kanske var det detta som var källan till den spirande känslan av förvåning bland åhörarna, vilka till tre fjärdedelar var journalister. Känslan är lite svår att definiera, men åklagare Peter Hertting tycktes inte trivas på jobbet den här måndagen: han tvekade, tystnade, verkade ibland tappa tråden och ställde i förhöret med länsstyrelsens ekonomichef Ingemar Hall en och samma kontrollfråga åtminstone en gång för mycket. Leif Silbersky däremot såg ut att trivas..."

GP (24/10 97):

"Åklagaren Peter Hertting gjorde ett försök att svara på frågan men snärjde in sig och blandade ihop det hela så till den milda grad att han var tvungen att erkänna: -Förlåt, fel av mig. Jag tar tillbaka hela resonemanget. En något pinsam stämning infann sig i rättssalen."

NA (24/10 97):

"...-Jag kanske kan hjälpa åklagaren på traven, säger Marjasin till Peter Hertting när denne har svårt att hitta formuleringarna..."

GP (25/10 97):

"Åklagaren Peter Hertting har haft en tung vecka i tingsrätten. Det lär inte bli lättare för honom på måndag."

SvD (28/10 97):

"Under sista förhandlingsdagen i rättegången mot förre landshövdingen Sigvard Marjasin tvingades åklagaren ta tillbaka och justera flera åtalspunkter....."

Åtalet slutade med ett frikännande. SvD (28/11) hade en tydlig perspektivmarkör i nyhetsartikeln över själva domslutet: *"Utredningen var för bristfällig"*. Mer ovanligt och

anmärkningsvärt var att åklagaren i sin slutplädering sänkte straffvärdet som en följd av att Marjasin blivit hudflängd och illa behandlad i massmedierna. Att advokat Silbersky i sin slutplädering hänvisade till att Marjasin fått löpa gatlopp i medierna var väl mer naturligt (AB, SvD, GP och NA 28/10).

Tidigare kapitel har visat att medierna i hög grad var moraliskt dömande i behandlingen av den förre landshövdingen. Detta avsnitt har illustrerat att också de juridiska aktörerna ansattes av medierna, vilket resulterade i flera anmärkningsvärda inslag i den juridiska processen.

11. Sammanfattande diskussion

Redovisningen har ur en mängd olika exempel och kvantitativa indikatorer tagit upp frågor om det moraliska och juridiska perspektivet i rapporteringen. Att den samlade mediebevakningen hade ett starkt inslag av moraliska fördömanden står utom allt tvivel. De moraliska aspekterna förkunnades framför allt på kommenterande och kåserande plats och i långt mindre grad i nyhetsrapporteringen.

Bilden som gavs i nyhetsrapporteringen var av naturliga skäl heller inte positiv. Att särgranskas av RRV, polisanmälas, utsättas för en omfattande polisutredning, åtalas och hamna i rätten kan knappast ge annat än övervikt av negativ medieexponering. Och ju mindre man själv träder fram och försöker ge en motbild, desto ensidigare riskerar bilden att bli. I detta avseende bröt Sigvard Marjasin mot den vanliga medielogiken. Resultaten pekar trots allt, eller just därför, på att det fanns en relativt stor mångfald av aktörer som fick komma till tals på olika sätt i medierna. Vissa aktörer uttalade sig för sällan och fick dra konsekvenser av det (försvarsadvokaten Jonas Reiner byttes ut mot Leif Silbersky). Andra uttalade sig för frikostigt och fick dra konsekvenser av det (åklagaren Lennart Almqvist erattes av Peter Hertting). Juristprofessorn Anders Stening menade i NA (28/11 97) att RRV uttalade sig utöver sin kompetens när de i ett tidigt skede kom med juridiska kommentarer och bedömningar. (Marjasins anmälan av RRV och Lennart Almqvist till JK ledde sedermera inte till någon åtgärd). Det förekom enstaka övertramp, där enskilda journalister på nyhetsplats bokstavligen utmålade Sigvard Marjasin som en brottsling innan den juridiska prövningen var klar.

Det är dock svårt att ge några generella omdömen om medierapporteringens kvalitet. Undersökningen visar att bevakningen påverkades av en mängd faktorer. Om man skall ge uttryck för någon uppfattning ligger det närmast till hand att anknyta till den devis som gäller inom juridiken: ”Hellre fria än fälla”. Mot bakgrund av den mycket omfattande representation som Marjasin hade haft under sin tid vid ämbetet, accepterade åklagaren respektive rätten att ett par fakturor som avsåg familjemiddagar hade slunkit med av misstag (Dom i mål B 1270-96, Örebro Tingsrätt 1997-11-27 s 5-6, 26-27 och 31). Mot bakgrund av det omfattande antal artiklar/inslag som ligger till grund för undersökningen får man kanske då också acceptera enstaka misstag eller övertramp.

Men det finns all anledning att ta fasta på medierapporteringen i Marjasin-affären i den viktiga diskussionen kring huruvida vi är på väg mot en allt högre grad av moraliserande journalistik, och vad den i så fall kan leda till (”syndabocks-journalistik”?). Genomgången av undersökningsmaterialet visade vidare att det fanns stora skillnader i tonläge och framställningsform bland journalister inom enskilda medier. Här handlar det säkert om jargonger och kulturer inom delar av journalistkåren och naturligtvis om skillnader i yrkesskicklighet. Journalistutbildningarna har en viktig uppgift att stärka integriteten hos de som skall ut i arbetsförhållanden som ibland beskrivs i termer av jägare, drev och villebråd.

11.1 Medieskillnader i rapporteringen

Ett intressant resultat var att det framträdde relativt stora skillnader i hur rapporteringen såg ut i de olika medierna. Lokaltidningen NA utmärkte sig allra tydligast. Vid genomläsningen av artiklarna framstod det snart att det var en grannliga fråga hur tidningen skulle hantera affären med den förre landshövdingen i länet. Ledare och kommentarer intog en försiktig hållning, många insändare var desto aggressivare. På nyhetsplats förekom en mer normal

bevakning. Men att saken var känslig även där illustreras av följande rättelse signerad av tidningens redaktionschef (3/12 97):

"NA beklagar den missvisande grafik från TT-Globus som var illustration till nyhetsartikeln på sidan 4 i går om Sigvard Marjasins presskonferens i Stockholm. I texten till illustrationen hade TT-Globus tagit in ett antal beskyllningar som tidigare framförts mot Sigvard Marjasin. Texten innehöll en rad felaktigheter, dessutom upprepades anklagelser som Sigvard Marjasin friats ifrån under utredningen eller i domslutet. Att denna illustration från TT-Globus alls kom med i tidningen berodde på ett misstag. NA har i Marjasinaffären hållit på saktligheten, och illustrationen från TT-Globus är ett exempel på ett slags rapportering vi ansett sakligt och pressetiskt felaktig."

När domslutet hade fallit kunde en ledarskribent i NA konstatera på förstasidan (28/11 98):

"Men när andra lynchade hörde NA till de tidningar som höll fast vid att fakta måste komma före dom".

Det är emellertid inte denna försiktighet som gör att NA utmärker sig i de kvantitativa jämförelserna mellan olika medier. I de fallen handlar det om att lokaltidningen hade andra förutsättningar för sin bevakning. Den viktigaste var att man redan hade en upparbetad och till synes pålitlig relation till den förre landshövdingen. Medan han undvek andra medier lyckades NA regelbundet få med hans version, antingen genom intervjuer eller korta kommentarer. Närheten till andra inblandade parter och källor bidrog till att tidningen kunde ge en mer mångsidig bild. Det resulterade ibland i att tidningen kunde ge en nära och initierad redovisning medan exempelvis AB i vissa fall gav en närgången men oinitierad bild.

I NA växlade rapporteringen mellan att redovisa händelserna ur ett rent lokalt (se artikel i bilaga 2) och ett mer riksbetonat perspektiv under större delen av händelseförloppet. Ett typiskt exempel är Marjasins framträdande i Kvällsöppet. Det påannonserades i artiklar (16/8 96 och 20/8 96) som hade sitt upphov hos TT (Tidningarnas Telegrambyrå) och FLT (Förenade Landsortstidningar). Det första reportaget om framträdandet (21/10 96) innehöll en bild på två inblandade lokala personer som tittade på en påslagen TV med Sigvard Marjasin i rutan. Bildtexten lød:

"Ska han skylla på oss? Till de som med spänning såg fram emot Sigvard Marjasins "försvarstal" i gårdagens Kvällsöppet hörde landshövding Gerd Engman och länsrådet Lars Östring. De såg programmet tillsammans för att vara beredda att bemöta eventuell kritik eller beskyllning från Sigvard Marjasins sida."

Att affären fick så stor riksuppmärksamhet behandlades i vissa fall ur en rent lokal vinkel. Ett typiskt exempel är förstasidan i NA 20/10 97:

"Idag inleds rättegången mot förre landshövdingen Sigvard Marjasin. Den pågår i sex dagar och väntas bli en av årets mest hårdbevakade av media. 40 platser i Örebro tingsrätts sal 1 har reserverats för journalister från hela landet...."

Och NA 21/10 96:

"Aldrig tidigare har en rättegång i Örebro varit så hårdbevakad av massmedia, ett drygt 30-tal journalister fanns på plats i går förmiddag. Och första dagen präglades av oro och

förvåning. Oron var fotografernas. Skulle Marjasin gå eller ta bil från hemmet vid Stortorget? Skulle han gå in genom huvudentrén eller finns det någon reserventré?.....

Den lösnummerförsålda kvällstidningens rapportering kan ställas i kontrast till lokaltidningens hantering av affären. Kontrasten illustreras av ett tydligt exempel i artiklarna i bilaga 3, vilka grundar sig på en presskonferens som Marjasin höll i Stockholm efter den frikännande domen. Nyhetsrapporteringen i AB hade klara inslag av sensationsjournalistik, men den var långifrån ensidigt sensationsorienterad. Inte minst i kommentarer och debatt gavs utrymme för mer nyanserade och sansade bedömningar.

Storstadsmorgontidningarna SvD och GP intog en mittposition i förhållande till lokal- och kvällstidningens rapportering. De hade jämförelsevis något mindre nyhetsbetonat och något mer kommenterande material, räknat i antal artiklar. På kommenterande ledare- och debattplats var tendensen i SvD att ta upp ämnen om ledarstil och samhällsmoral, vanligen i ett jämförande perspektiv av förhållandena i näringsliv och offentliga verksamhet. I GP låg fokuseringen mer mot ämnet politikermoral.

När det gäller nyhetsrapporteringen intog SvD och GP också en mittposition i förhållande till NA och AB i fråga om den journalistiska behandlingen. Nyhetssändningarna i TV, d v s Rapport, Aktuellt och TV4 Nyheterna, hade å sin sida en journalistisk presentation av affären som låg närmare formerna i kvällstidningen än i morgontidningarna. Sannolikt berodde det på TV:s markant händelseorienterade bevakning. Lite tillspetsat var TV med när det var de dramatiska men kanske inte alltid de informativt mest klarläggande tillfällena.

TV:s händelsebetingade bevakning medförde att inslagen relativt ofta fick med uttalanden från Marjasin. Eftersom han då av naturliga skäl försvarade sig i positiva ordalag blev detta en motvikt till den annars övervägande negativa exponeringen. AB använde sig emellanåt av gamla utsagor från huvudpersonen i samband med redovisning av nya händelser. I SvD och GP förekom han däremot inte lika ofta med egna uttalanden. Detta förde med sig det något oväntade resultatet att han exponerades mer negativt på nyhetsplats i SvD och GP än i AB. Resultatet är inte uttryck för att morgontidningarna var mindre sakliga eller nyanserade i sin rapportering, utan speglar den ovanliga medielogiken med en huvudaktör som under större delen av förloppet förhöll sig passiv gentemot medierna.

11.2 Skillnaden juridik och journalistik

Peter Hjärne reflekterade i en ledare i GP (30/11 97) över om de strikt rättsliga resonemangen hamnade i skymundan i medierapporteringen och om det bidrog till att den friande domen kom som en överraskning för många. Innehållsanalysen visade att det moraliska perspektivet var mer utbrett än det juridiska i de undersökta medierna. Men vad hade allmänheten fått för bild om det juridiska perspektivet hade dominerat. Silbersky uttalade sig från ett juridiskt perspektiv och hävdade att medierna inte ställt de viktiga frågorna, nämligen om skada och vinning (GP 28/10 98). Är inte moral något som är överordnat saker som vinning och skada?

Den frikännande domen kan också ses ur det juridiska perspektivet - hellre fria än fälla. Vilket var då det journalistiska perspektivet? Hellre fälla än fria? Inslagen fanns i Marjasin-affären även om helhetsbilden var mer nyanserad än vad som ibland hävdades i mediekritiken. Men visst är den juridiska devisen något att fundera över också för journalister.

Referenser

Asp, Kent (1982): *Väljarna och massmediernas partiskhet*. I Asp, Kent m fl: *Väljare Partier Massmedia Empiriska studier i svensk demokrati*. Stockholm, Liber

Asp, Kent (1988): *Politisk journalistik. Studier i mediernas partiskhet och makt* I Carlsson, Ulla (red): *Forskning om journalistik*. NORDICOM-Sverige nr 4 1988 Göteborgs universitet

Björklöf, Sune (1998): *Journalistik som sämst - Om kreativt förtal och paperpotjournalistik*. Tibble Förlag Sune Björklöf

Bodahl-Johansen, Gunnar, Østbye, Helge (1996): *Bjugn-saken og pressen*. Institutt for journalistikk, Fredrikstad

Carlsson, Ulla (red): *Forskning om journalistik*. NORDICOM-Sverige nr 4 1988 Göteborgs universitet

Fischer, Linda, Pedersen, Markus (1998): *Marjasin-affären - mediebevakning eller mobbing*. Projektarbete på Journalistprogrammet 100p., Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

Glasgow Media Group (1978) *Bad news*. London

Glasgow Media Group (1980): *More Bad News*. London

Gustafsson, Karl Erik (1995): *Hur skall det gå för kvällspressen*. Rapport nr 33, Informations- och massmediegruppen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

Hadenius, Stig, Weibull, Lennart (1990): *Sensationsjournalistik eller nödvändig granskning*. Stockholm, Svensk informations mediecenter

Hedman, Lowe (1996): *Estonia-katastrofen som nyhet*. I Hadenius, Stig, Hedman, Lowe, Nowak, Kjell: *Estonia i nyheterna*. Stockholm, Styrelsen för psykologiskt försvar

Hvitfelt, Håkan (1989): *Nyheterna och verkligheten - Byggstenar till en teori*. Journalisthögskolan Göteborg

Klein, Ernst, Nilsson, Ulf (1997): *Om pressen kommer - Handbok för makthavare och maktlösa*. Stockholm Bonnier Alba

Mellbourn, Anders (1998): *Ansvaret i nyhetsjournalistiken - mellan personföljelse och det stora avlöjandet*. I *Tidningen i världen. En vänbok till Olof Santesson*. Stockholm Dagens Nyheter

Pressens Tidning (1997) nr 20

Strömsten, Maria (1995): *Intervjuad och journalist i Arbetet Nyheterna intervjuas*. Projektarbete i Medie- och kommunikationsvetenskap, Göteborgs universitet

Tengdahl, Susanna (1987): *Att komma till tals...* Projektarbete i informationsteknik, Göteborgs universitet

Wallin, Ulf (1998): *Sporten i spalterna Sportjournalistikens utveckling i svensk dagspress under 100 år*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

Örebro Tingsrätt (1997-11-27): *Dom i mål nr B 1270-96*

Bilagor

ID-nr	4 pos	Perspektiv	1. Neutralt 2. Juridiskt 3. Moraliskt 4. Både juridiskt och moraliskt 5. Sedvanesystem 6. Ej tillämplig/annat
Medium	1. SvD 2. AB 3. GP 4. NEA 5. Rapport 6. Aktuellt 7. Nyheter TV4	Vem står för perspektiv/vinkel	1. Artikelförfattaren 2. Aktör/intervjuperson 3. Både förf och aktör 4. Saknas
År	2 pos	Fokusering	1. Sakfrågan 2. Personen 3. Både sakfrågan och personen 4. Ej tillämpligt
Månad	2 pos	Spekulation	1. Saknas 2. Varför han gjorde som han gjorde 3. Egen vinning 4. Utfallet 5. Andra låtit passera/inblandade/lurade 6. Kring brottsrubricering 7. Relationen Öholm och Marjasin 8. Kontokort 9. Sprit olaga försäljning
Dag	2 pos	Listas konsekvens (misstänkt, åtal)	
Sida	2 pos	Nedlåtande epitet om Marjasin	1. Förekommer 2. Förekommer ej
Upphov/ källa	1. TT 2. Tidningen 3. Namngiven journalist 4. Annan 5. Ej tillämpligt	Listas epitet	
Artikeltyp	1. Nyhet 2. Reportage 3. Ledare 4. Debatt 5. Insändare 6. Kåseri 7. Krönika 8. Intervju 9. Bakgrund 10. Recension 11. 12. Övrigt 13. Pressklipp	Huvudinnehåll	1. Sakfrågan 2. Annat om affären 3. Bisak m ngn ref till Marjasin 4. Helt annan sak med ngn ref till M 5. Metadiskussion
Avdelning	1. Inrikes/allmänt 2. Politik 3. Förstasidan 4. Kultur/nöje 5. TV/radio 6. Ledare 7. Debatt 8. 9. Övrigt	Hänvisning till annat medium	1. Kvällsöppet specifikt 2. Förekommer annat medium 3. Förekommer ej

Kodbok för innehållsanalys av Marjasinbevakningen sida 2(2)

Huvudagerande aktör

1. Marjasin
2. Länsstyrelsen
3. Andra inblandade
4. Örebroare allmänheten
5. Allmänheten övrigt
6. Lokal politiker (s eller v)
7. Lokal politiker (borgerlig)
9. Rikspolitiker (s eller v)
10. Rikspolitiker (borgerlig)
11. Företrädare för fackförbund
12. Företrädare för organisationer
13. Forskare el annan expert
14. Annan landshövding/länsstyrelse
15. RRV
16. Annan myndighet än RRV/Polis
17. Familj el släkt till Marjasin
18. Kultur/samhällsdebattör
19. Journalist/redaktör
20. Siewert Öholm
21. Åklagare
22. Advokat
23. Annat medie
24. Redovisningsbyrå
25. Ej namngiven källa
26. Polis
27. Revy
28. Domstol

Huvudsakområde

1. Dubbelfakturering
2. Kvittoklippning
3. Middagar/representation
4. Den rent ekonomiska aspekten
5. Rel. till media: Tystnaden fr Marjasin
6. Rel. till media: Framträdandet i Kvällsöppet
7. Rel. till media: Siewert Öholm-affären i sig
8. Ämbetsutövningen i övrigt/ledarstil
9. ordf Palmekommissionen/Allergiförbundet
10. Politikermoral m ref till Marjasin
11. Samhällsmoral m ref till Marjasin
12. Andra affärer m ref till Marjasin
13. Annat m ref till Marjasin
14. RRV:s granskning
15. Förundersökning
16. Rättegång
17. Dom

Antal citat huvudagerande aktör

Huvudomtalad aktör

se koder huvudagerande aktör

Valens huvudomtalad aktör

1. Neutral
 2. Positiv (får stöd)
 3. Negativ (får kritik)
 4. Ironisk
- ### Typ av kritik
1. Tagit hem kvitton
 2. Allv brister i rutiner (M:s ansvar)
 3. Viktigare uppgifter än klippa m m
 4. Klippning i sig
 5. Egen vinning (eget/privat konto)
 6. Strider mot god sed
 7. Inget förtroende / moralkritik
 8. Ledarstil
 9. Misstänks brott, graverande mtrl
 10. Mediernas agerande
 11. Kritik mot andra än Marjasin
 12. Klantig (Marjasin om sig själv)
 13. Marjasins sätt att hantera media

Aktör 2

Sakfråga 2

Omtalad aktör 2

Valens aktör 2

(se koder ovan)

Aktör 3

Sakfråga 3

Omtalad aktör 3

Valens aktör 3

(se koder ovan)

V30 Ännu fler aktörer

1. Förekommer

V31 Moralepitet

1. Saknas
2. Lura
3. Pamp
4. Fiffla
5. Fuska
6. Trixa
7. Manipulera
8. Skandal
9. Mygel

Tabell a Nyhetsartiklarnas huvudsakområde, olika medier (procent)

Sakfråga	SvD	AB	GP	NA	TV	Tot
Dubbelfakturering	7	10	8	9	15	9
Kvittoklippning	5	6	8	1	2	4
Representation	12	10	3	9	15	9
Rent ekonomiska aspekter	1	4	3	4	-	3
Mediebevakning/medierelation	7	2	3	6	6	5
Framträdandet i Kvällsöppet	5	5	7	3	6	5
Siewert Öholm-affären	2	9	7	2	4	4
Ämbetsutövning/ledarstil	2	2	1	2	2	2
Palmekommissionen/Allergiförbundet	6	6	4	3	9	5
Politikermoral med ref till Marjasin	4	6	9	2	6	5
Samhällsmoral med ref till Marjasin	9	2	1	1	-	3
Andra affärer med ref till Marjasin	1	9	4	1	-	3
Annat med ref till Marjasin	4	5	5	4	6	5
RRV:s granskning	1	-	-	10	-	3
Förundersökning	20	13	19	23	17	19
Rättegång	8	6	11	10	9	9
Dom	6	5	7	10	4	7
Summa	100	100	100	100	101	100
Antal artiklar	105	118	102	185	53	563

Tabell b Typ av kritik i olika artikeltyper (procent)

Typ av kritik	Nyhet	Kommentar	Kåseri	Tot
Tagit hem kvitton	2	-	-	2
Bristande rutiner	4	1	3	3
Felprioritering att klippa kvitton	1	1	5	1
Klippning i sig	3	1	8	3
Egen vinning	7	10	13	9
Strider mot god sed	9	2	2	7
Inget förtroende/moralkritik	24	44	25	29
Ledarstil	4	11	3	6
Misstanke om brott	23	6	-	16
Mediernas agerande	9	14	33	12
Kritik mot andra	10	7	3	8
Kritik mot M:s mediehantering	3	3	5	3
Summa	99	100	100	99
Antal artiklar	310	127	40	477

id ett tillfälle kanske fem kilo potatis köptes in och ingick i Janssons festels som frystes för att sedan användas vid olika tillfällen. Så är det också med andra matvaror.

Efterlyste kontroll

Leif Silbersky kritiserade länsstyrelsens ekonomienhet. - Varför var det ingen kontroll? Varför hörde ingen någonsin av sig till Marjasin? Allt flöt år efter år. Han uppfattade det som att allt fungerade och det gjorde det ju också. Men efteråt hade plötsligt ekonomienheten synpunkter.

019-155024

MONICA BERNDTSSON

Teckning: RIAD AL-KHIAT Dom i november. Örebro tingsrätt har nu att fundera över Marjasin-målet. Domare i målet är rådmän Birgitta Ågren. Nämnden består av Ragnar Lindqvist, Britt Malm och Lars Henrik Andersson. Med på teckningen är också protokollföraren Kerstin Johansson.

Copyright: Nerikes Allehanda

**Nerikes
Allehanda**

Av: Jenny Holmberg

Datum: 1997-10-28

Avdelning: Allmänt

Sida: 4

Bilaga 2

Allmänheten vill veta mer

Han hör inte riktigt, det märks. Han flyttar sig fram och tillbaka på stolen, rynkar ögonbrynen när han inte uppfattar det som sägs, har munnen lite halvöppen när han koncentrerar sig. Han är klädd i grått och har alldeles vitt hår. Han är allmänheten. Han och ytterligare ett 20-tal personer som tagit sig till tingsrätten den sista rättegångsdagen. I handen har den grå mannen en papperslapp med texten "Örebro tingsrätt" som han prasslar lite med. Den är hans platsgarn. Nej, det har inte varit några bankomatliknande köer till rättegången, men tingsrätten fann det ändå för gott att vara på den säkra sidan. - Så vi gjorde kölappar. En ny färg för varje ny dag, säger Karl-Gunnar Lindberg, expeditivakt. Den sista dagen blev kölpapparna vita. - Åtalspunkt 8, undertryckande av urkund, säger Peter Hertting. Den grå mannen lyssnar ett tag, lutar sig mot mig och väser: - Nu är det väl klippning de talar om? Nickar till svar. Nu är det 33 kassakvitton de talar om. Han rynkar pannan igen och lyssnar koncentrerat. Han är man och pensionär. Precis som de flesta andra av "allmänheten" som kom till tingsrätten den sista rättegångsdagen. Precis som den åtalade. - Man hör så dåligt, muttrar en av de gråhåriga männen under en paus. Han vill höra, det är ju därför man är här. "För att man har hört så mycket", som han säger. - Och lite grann har min bild ändrats nu, tycker han. En del av de äldre åhörarna verkar lite trötta under vissa partier. Gnuggar ögonen, drar med handen över skäggstubben. Sluter ögonlocken. - Han jämte mig ramlar nästan av stolen, fnissar en herre. Andra är mycket koncentrerade, inte minst den grå mannen. Men så är han van vid rättegångar också, han går hit då och då för att "lära sig lite om rättsväsendet". Nej, rättegången mot Marjasin är inte alls svår att förstå, det är den inte. Han har varit närvarande flera av rättegångsdagarna. - Men det är svårt att höra där inne, säger han. Den grå mannen är en av de sista som lämnar tingsrätten. Efter slutpläderingarna står han och ytterligare ett par vithåriga pensionärer kvar för att fascinerat lyssna när radio- och TV-journalister intervjuar Silbersky. Tätt inpå. Så man hör. Det är därför man är här.

Teckning: RIAD AL-KHIAT Intrasserade åhörare. Tingsrättssalen är fylld med människor som följer Marjasin-rättegången. Många har det som jobb, de arbetar på tidningar och andra massmedia. Andra tillhör "allmänheten", det vill höra med egna öron för att bättre kunna förstå.

Copyright: Nerikes Allehanda

**Nerikes
Allehanda**

Av: HH

Datum: 1997-10-28

Avdelning: Allmänt

Sida: 20

Bilaga 3A. Nerikes Allehanda

Marjasin har många fiender

STOCKHOLM, MÅNDAG Triumf är inte rätta ordet, säger Sigvard Marjasin, rentvådd p

å alla åtalspunkter i Örebro tingsrätt. Nu möter han riksmidierna, på presskonferens på Piperska muren, en trist, enkel festvåning i ett gammalt hus på Kungsholmen. De som hjälpte folk att börja hata Sigvard Marjasin möter upp, flertalet större riksmidier är på plats, i några fall med andra journalister, i vart fall med nytt och stillsammare tonläge. Nej, svarar Sigvard Marjasin, revansch är inte heller rätta ordet. Och

hämndbegär? Nej: - Men den fassen fanns, den är övervunnen nu. Jag har genomgått olika faser, också en då hämndbegäret var en uppehållande kraft. Skadestånd? Nej, så långt verkar han inte ha tänkt. Han undviker också att dra tidningar och andra medier över en kam. Men i en riktning tänker han tydligen slå tillbaka. Ambitionen kvarstår, säger han, om att anmäla den tjänsteman på Riksrevisionsverket (RRV) som gjorde mycket för att driva fram en rättsprocess mot honom. O<mrub>rsaken är, som Sigvard

Marjasin förklarar den på presskonferensen, inte i och för sig att RRV granskade hans representation och kom med kritik. Orsaken tycks snarare vara att han menar att RRV granskade för lite, och började tala om brottsutredning utan att ha undersökt saken ordentligt. - De upptäckte, säger han, att jag hade en pärm med fakturor för 150 000, och vid sammanträdet nöjde de sig med min förklaring. RRV drämde sedan i alla fall till med sin hårda kritik, men utan att gå till botten med innehållet i Sigvard

Marjasins underliga sätt att redovisa representationen på slottet. Den här pärmen, som Sigvard Marjasin talar om, är alltså upphovet till den senare så omtalade historien med dubbel faktureringar...

O<mrub>nekligen finns här en del av förklaringen till att Marjasin affären kunde först bli så stor, och sedan krympa till något väldigt mycket mindre. Våren och sommaren 1996 blev det aldrig någon riktig genomgång av alla detaljer. RRV gick inte till botten med ämnet, inte länsstyrelsen heller. Däremot blev misstankar och anklagelser allt värre, varefter mycket av dessa kunde föras åt sidan genom polisutredningen och åklagarens prövning. Men då var det så dags, i mångas ögon hade Sigvard Marjasin blivit var mans niding, inte på grund av vad man visste utan på grund av vad man trodde, eller ville tro. Det som återstod av misstankar om brott sopades så undan av Örebro tingsrätt. Viljan att förstå tingsrättens dom tycks dock vara begränsad på sina håll. Jag tänker då inte bara på en del svar när NA hade

telefonväkteri. i fredags. En ledsam iakttagelse är att en hel rad ledarsidor, efter att rättvisa skipats i domstolen, har ungefär samma låga inställning som en del av de mer illvilliga rösterna i ett telefonväkteri. En del får vi kanske plats att portionsvis redovisa som pressklipp. Men redan här skall jag peka på ett par verkliga bottenskrap. Smålands-Posten (m) i Växjö angriper Örebro tingsrätt med påståendet att landshövdingeämbetet nu verkar lyda under sina egna lagra... Nonchalant vänder

tidningen ut och in på det verkliga förhållandet, att rättssäkerheten omfattar även kända personer som blivit mycket utskämda i massmedierna. Smålands-Posten ger ett utmärkt exempel på att den teknik som använts för att misstänkliggöra Sigvard Marjasin används även nu, utan att man bryr sig om att rättslig prövning visat något helt annat. Smålands-Posten skriver att det skulle vara fritt fram att ta betalt av sina middagsgäster och sedan sätta in pengarna på eget konto...

Denna försåtliga formulering pekar på försakingring, där ..eget konto.. låter som egen privatekonomisk vinning, inte som det varit i verkligheten, att det som kommit in från middagsgäster använts för att betala kostnader för middagsgäster. Man kan skriva som Smålands-Posten om man är fullständigt likgiltig för sanningen eller grovt okunnig trots att bättre kunskap är lätt att få.

M<mrub>en Smålands-Posten är inte unik. Nästan exakt samma skamgrepp används av

Sydsvenska Dagbladet, som också demonstrerar att lusten att misstänkliggöra är långt större än viljan att ta hänsyn till fakta. Andra svårartade bottenskrap kan noteras från Sundsvalls Tidning (lib), Arbetet Nyheterna (s) och - inte helt överraskande - pingströrelsens Dagen. Rättvisan har friat Sigvard Marjasin. Annars ansedda tidningar struntar i rättvisan och försöker stena honom en gång till.

Rentvådd. Men tidningar som Smålands-Posten och Sydsvenskan försöker stena honom en gång till.

Copyright: Nerikes Allehanda

[Tillbaka till rubriklistan](#)[Ny sökning](#)

Datum: 1997-12-07

Artikeltyp: Nyhet

Avdelning: nyheter

Sida: 10

Kerstin Koorti är hetaste namnet MORDET PÅ Olof Palme

Detta är listan över de hetaste advokaterna, vid sidan av Thomas Martinson:

- n Leif Silbersky, 59. Fick senast Sigvard Marjasin friad. En av landets främsta och mest framgångsrika advokater.
 - n Claes Borgström, 53. Tillsammans med Silbersky den advokat som redan vet det mesta om Palmeutredningen. Var radions kommentator under de första rättegångarna 1989. Har senare försvarat bland andra Stureplansmannen Marquez Jara och massmördaren Thomas Quick.
 - n Kerstin Koorti, 47. Tippas av många bli en av Petterssons advokater. Har gjort en succékarriär. Domstolen friade hennes klient "greven" från att ha styckat Marita Pentimäki. 1995 blev hon lasermannens sjunde advokat, men överfölls av honom i rättsalen med en bandspelare. Hon slogs blodig. Koorti har också som Billy Butts advokat gång på gång försökt få hans mål prövat av Högsta domstolen.
 - n Peter Althin, 56. Försvarade nyligen kvinnan som sexmördade sin pojkvän. Har försvarat Clark Olofsson.
 - n Henning Sjöström kan inte uteslutas, även om han nu är 75 år.
 - n Arne Liljeros, Christer Petterssons advokat i rättegångarna 1989, är inte aktuell. Han är nu 76 år och ligger på sjukhus efter en diskbräcksoperation.
- Copyright: [Aftonbladet](#)

Datum: 1997-12-02

Artikeltyp: Intervju

Avdelning: nyheter

Sida: 9

Av: Kullenberg Annette Journalist

Gammal man klipper och klistrar så gott han kan "Jag är nog ganska stark"

Jag har varit med och gjort hyggliga saker. Sigvard Marjasin tar inte till några överord om sig själv. Han var förbundsordförande i Kommunal, han blev landshövding i Örebro i fem år och var ordförande i Palmekommissionen i två år.

Vid 60 år tog han på sig att sköta ett helt län och trodde väl att därefter väntade pension. I stället väntade Riksrevisionsverket, länsstyrelsen, polis, åklagare, press och TV på honom.

Plötsligt misstänktes han för att fiffla med fakturor och kvitton. När han enbart gjort så gott han kunnat.

I går satt Marjasin på Piperska muren i Stockholm, som kallas "en herrgård mitt i stan". Och man får lov att säga att han var lågmäld.

Fråga: Har du tagit skada?

Svar: Förmodligen är jag en ganska stark människa.

Situationen är lätt absurd. Marjasin som åtalades för grov trolöshet mot huvudman frikändes på alla punkter.

Det var självklart att jag skulle bli frikänd, säger han. Och det kan man hålla med om. Han hade väl helt enkelt betett sig som man gör i hans generation. En generation i arbetarrörelsen har inte hängt med i "allt det nya".

De kan inte datorer, de kan knappt skriva maskin. De har gått i den urgamla folkskolan till att börja med och det är väl där, för sextio år sen, som de lärde sig klippa och klistra.

Marjasin säger själv att han upplevde den första tiden då anklagelserna kom mot honom såsom absurd.

- Det var överklagt. Det var som om jag stod utanför och tittade in.

Det verkar som om han fortfarande försöker förstå vad det egentligen var som hände.

Bilaga 3b

Bilaga 3b Forts

Han vill inte döma någon (och kanske blir någon nu arg och surmulen och anser att Marjasin inte har rätt att döma), utan han vill mer se det hela som att allt resulterade i ett pusslande.

"Jag har haft lust att hämnas"

Han känner ingen triumf, han brinner inte av revanschlust.

- Hämnad, känner du lust att hämnas?

- Inte nu. Men jag har känt det. Det har varit en så lång process.

Han har haft TV-bussar och fotografer på sitt lantställe och fått kalla på polis för att få vara i fred.

Alla inom media har försökt få honom att uttala sig.

Men det var inte heller hans stil. Han ville "inte stå på ett torg och ropa i alla väderstreck".

Han var med i TV en gång i Siewert Öholms program Kvällsöppet. När han äntligen "stälde upp" som det heter, så blev han ännu mer kritiserad.

Hela denna process mot en gammalmodig man har kostat åtskilliga miljoner, menar advokat Silbersky som fick sitt eget arvode sänkt med en fjärdedel. Det har han aldrig upplevt.

- Jag får leva med satiren, säger Marjasin.

Han säger det inte uppgivet, utan som om han helt enkelt konstaterar faktum.

Alla hans år i eliten inom svenskt samhällsliv har kommit i bakgrunden för att han inte hade en dator med ett bra bokföringsprogram.

I Aftonbladet i går kunde vi läsa en annons om en ny julklapp: "MARJASIN-PAKETET: "Tänkt som julklapp till företagare och privatpersoner. Paketet innehåller 8 delar: Marjasinmetoden, kalkylator, kvittoskrivningsutrustning bl.a. Paketet är givetvis avdragsgillt!"

På Piperska muren sitter Marjasin själv och berättar hur han blivit aggressivt bemött i Örebro.

Men han är hela tiden lågmäld och vill inte ge några exempel.

- Människor grips av aggressioner, säger han fundersamt.

Det är samma attityd han har mot media.

- Media är inte ett entydigt begrepp.

Hans inställning är eftertänksam, han ifrågasätter alla enkla svar.

Marjasins efterträdare som landshövding heter Gerd Engman.

Det var hon som märkligt nog kallade till presskonferens sedan Marjasin framträtt i TV:s Kvällsöppet.

Letar efter fler lik i garderoben

- Vi har inte en aning om ifall det finns fler lik garderoben, förklarade Engman. Därför uppmanar vi åklagare och polis att snabbt fortsätta sin förundersökning om brottsmisstankar.

Engman var lite komisk i sina prudentliga fördömanden av sin företrädare.

Jag frågar Marjasin om han vill kommentera landshövdingen Engman.

Marjasin tvekar inte. Han svarar med ett enda ord:

- Nej.

Han är helt enkelt inte den sortens människa som ägnar sig åt att förfölja andra.

Nu har han blivit julklapp på gamla dar.

Om hans liv är komiskt eller tragiskt? Jag vet inte. Men lite enastående är det.

Ungefär som en roman av Örebros store son Hjalmar Bergman.

ANNETTE KULLENBERG, STOCKHOLM

Eftertänksam och lågmäld - Jag får helt enkelt leva med att folk skämtar och gör satir om mig, sade en eftertänksam Sigvard Marjasin. Alla hans år i samhällets elit har sopats bort av några klisterburkar. Men Marjasin tar det hela med ro. Numera. Han var mycket lugn. Bild: Urban Andersson

Copyright: Aftonbladet

Datum: 1997-12-02

Artikeltyp: Notis

Avdelning: ledare

Sida: 2

Sigvard Marjasin,

den förra landshövdingen, förklarade i går varför han höll tyst under de veckor som uppståndelsen om honom i medierna var som störst i fjol. Han ansåg det helt enkelt inte meningsfullt att offentligt kommentera de anklagelser som riktades mot honom. Men om Marjasin inte ville ge sin version av det inträffade i press, radio och TV är det väl inte så underligt om bilden blev ofullständig och i vissa avseenden rent av missvisande?

Copyright: Aftonbladet

